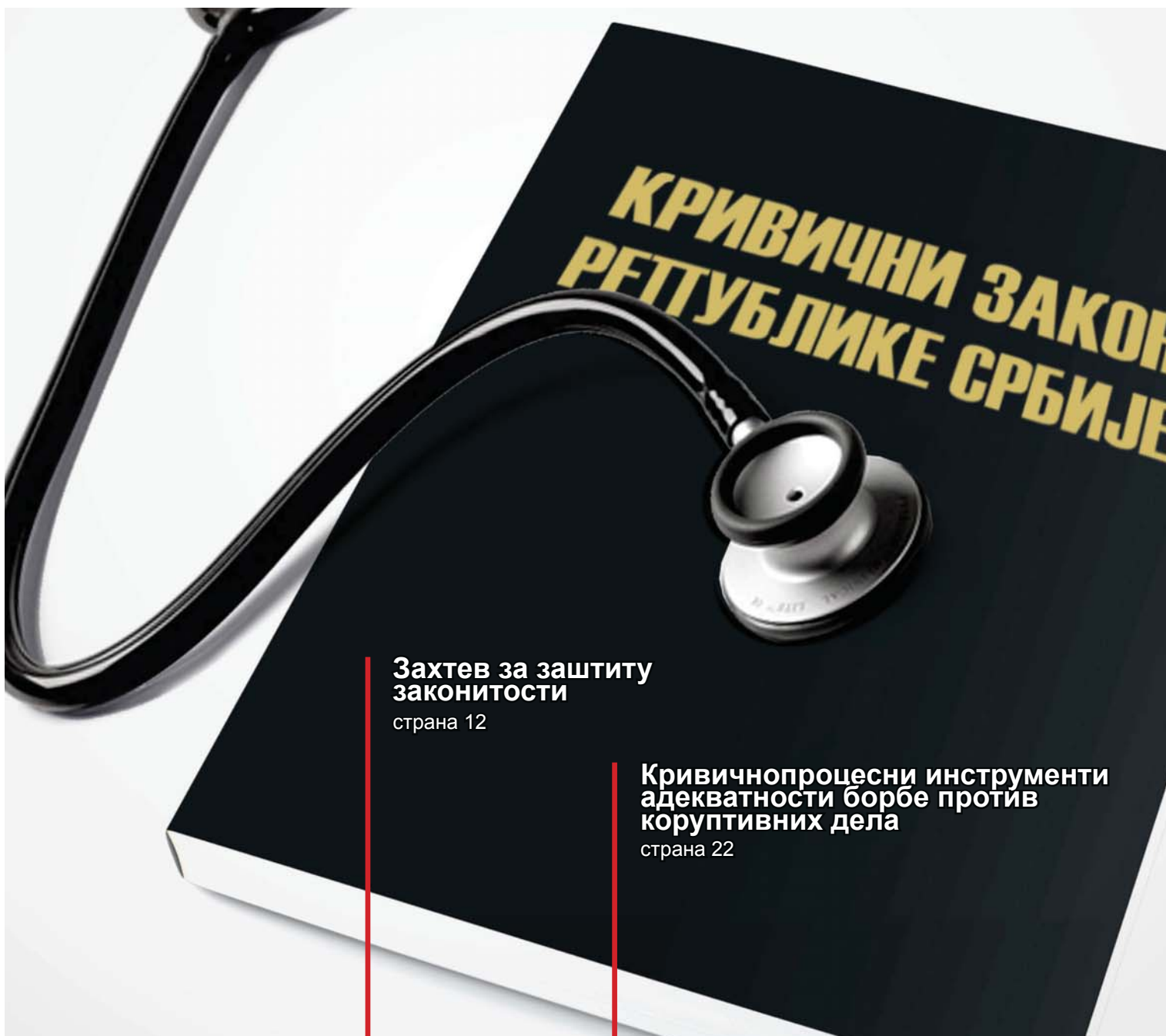

март 2016. број 30

30 тужилачка реч

Гласило Удружења
тужилаца Србије

**Захтев за заштиту
законитости**

страна 12

**Кривичнопроцесни инструменти
адекватности борбе против
коруптивних дела**

страна 22

Тужилачка реч

Гласило Удружења
тужилаца Србије

Издавач:

Удружење тужилаца и заменика
јавних тужилаца Србије,
Ресавска 16а, Београд

Главни уредник:

Миодраг Плазинић

Заменик главног и одговорног уредника:

др Марина Матић Бошковић

Редакција:

др Горан Илић,
председник УТС и заменик Републичког тужиоца;
др Марина Матић Бошковић,
потпредседник Програмског савета УТС;
Радован Лазић,
председник УО УТС и заменик Апелационог
јавног тужиоца у Новом Саду.

Визуелни концепт и дизајн:

comma | communications design

Техничка припрема:

Мирослав Крстић

Штампа:

АТЦ д.о.о., Београд

Тираж:

600

Адреса редакције:

Ресавска 16а, Београд

телефон/факс

011 / 3031 909

e-mail:

udruzenjetuzilacasrbije@gmail.com

www.uts.org.rs

This publication has been developed within a project which has received financial assistance of the Royal Norwegian Embassy in Belgrade. The contents of this publication are the sole responsibility of the Association of Public Prosecutors and Deputy Public Prosecutors of Serbia and can in no way be taken to reflect the views of the Royal Norwegian Embassy.

Израду ове публикације је финансијски подржала Амбасада Краљевине Норвешке у Београду. Садржај ове публикације је искључива одговорност Удружења јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије и ни на који начин не одражава ставове Амбасаде Краљевине Норвешке.

Уводна реч

Радован Лазић

4

Активности Удружења тужилаца Србије

Мирјана Живановић

6

Захтев за заштиту законитости

Милан Шкулић

12

Кривичнопроцесни инструменти адекватности борбе против коруптивних кривичних дела

Станко Бејатовић

22

Кривично дело угрожавање сигурности

Јасмина Крштенић

38

Реституција као правна празнина у систему права

Јован Крстић

45

Злоупотреба права на подношење притужби и кривичних пријава

Славица Црвени
Бубњевић

56

Протокол број 15 којим се мења кон- венција за заштиту људских права и основних слобода

Љуба Слијепчевић

61

Судијски и тужилачки помоћници у упоредноправној пракси

Катарина Јаковљевић

64

IN MEMORIAM

Радољуб Нешковић

67

NORWEGIAN EMBASSY

This project is financially supported by The Royal Norwegian Embassy in Belgrade
www.norveska.org.rs

Realizaciju projekta finansijski je podržala ambasada Kraljevine Norveške u Beogradu
www.norveska.org.rs

УВОДНА РЕЧ

РАДОВАН ЛАЗИЋ

У прошлом броју Тужилачке речи бавили смо се применом новог Законика о кривичном поступку у вези са уставним положајем јавног тужилаштва. Наиме, Законик о кривичном поступку је читав низ овлашћења, која су раније била резервисана искључиво за суд, пренео на јавно тужилаштво, иако се организација јавног тужилаштва није суштински мењала од 1945. године, а нова процесна решења свакако захтевају другачију организацију и положај јавног тужилаштва.

Посебан проблем је што се и сада Уставом гарантована самосталност јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца не остварује у пуној мери, иако је то неопходно за квалитетну примену Законика о кривичном поступку. Орган који је одговоран за обезбеђивање и заштиту самосталности јавног тужилаштва је Државно веће тужилаца.

Може се рећи да су период од последњег броја Тужилачке речи до данас, са аспекта Удружења тужилаца Србије, обележила два изборна процеса: избор јавних тужилаца у 85 јавних тужилаштва у Републици Србији и избор чланова

Државног већа тужилаца из реда јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца.

Поступак избора јавних тужилаца је још једном дао за право нашем Удружењу које је доследно указивало на мањкавости уставних и законских решења о избору јавних тужилаца. Иако Удружење сматра да је већина изабраних колега својим досадашњим радом заслужила поверење, остало је нејасно којим се критеријумима Влада руководила приликом предлагања јер су за нека јавна тужилаштва предложени кандидати који су били најбоље пласирани на ранг листи, а за нека јавна тужилаштва кандидати који нису били највише рангирани. Читав поступак предлагања и избора јавних тужилаца потврдио је став Удружења да Србија нема одговарајући уставни, законски и уопште нормативни оквир за избор јавних тужилаца и да би поступак предлагања и избора јавних тужилаца требало да буде изузет из надлежности Владе и Народне скупштине.

Поред избора јавних тужилаца, спроведен је и избор чланова Државног већа тужилаца. Основна

уставна функција Државног већа тужилаца је заштита и обезбеђивање самосталности носилаца јавнотужилачке функције, због чега је овај избор изузетно важан. Имајући у виду искуство са оба досадашња сазива Државног већа тужилаца, намеће се питање да ли ДВТ има услове да успешно остварује своју уставну улогу заштите и гаранције самосталности јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца. Први сазив Државног већа тужилаца је 2009. године спровео тзв. „реформу правосуђа“, односно општи избор јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца у коме је трећина носилаца јавнотужилачке функције разрешена без спровођења поступка за разрешење и без утврђивања постојања разлога за разрешење. Касније су одлуком Уставног суда на јавнотужилачку функцију враћени сви јавни тужиоци и заменици јавних тужилаца који су благовремено изјавили жалбу. Државно веће тужилаца, у новом сазиву изабраном у марту 2011. године, у поступку преиспитивања одлука донетих у општем избору, имало је прилику да отклони негативне последице одлука

донетих у спровођењу општер избора, али ту прилику није искористило. Рад Државног већа тужилаца, у оба сазива, посматрала су, вредновала и оценила бројна домаћа и међународна тела која се баве правосуђем и при томе су указивала на вишеструке пропусте и повреде поступка које су чињене континуирано и у много наврата. Такође, Државно веће тужилаца није управљало одобреним ресурсима на начин којим би ојачао свој, сада веома скроман капацитет, а од почетка свог конституисања је у сталном кашњењу са испуњавањем својих законских обавеза. Све управо наведено је довело до незадовољства јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца, и то не само уставном позицијом и практичним функционисањем Државног већа тужилаца.

Изнети наводи јасно указују да Државно веће тужилаца није стекло поверење своје базе, јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца. Ово тело се у стручним круговима није перципирало као орган који штити струку. Нови, будући сазив већа, наговештава значајан утицај Удружења. Пет члано-

ва Већа су чланови Удружења. Ту су сада и председник и председник Управног одбора Удружења, као и још два члана Управног одбора. Због тога су очекивања од новог сазива Државног већа тужилаца изузетно велика, можда и нереална. Нови изабрани чланови, заменици јавних тужилаца, неће имати лак задатак.

Ако успеју да промене слику Већа и представе Веће као орган који у првом реду штити струку, учиниће велики помак.

АКТИВНОСТИ

УДРУЖЕЊА ТУЖИЛАЦА СРБИЈЕ

МИРЈАНА ЖИВАНОВИЋ

Желимо да подсетимо драге читаоце да је ово јубиларно тридесето издање часописа и да смо са вама више од 10 година. Током претходног периода трудили смо се да одговоримо на потребе читалаца и да пружимо корисне текстове који могу допринети свакодневном раду свих носилаца правосудних функција, али и стручној јавности. Користимо прилику да се захвалимо свим ауторима који су својим радовима допринели квалитету часописа као и свим донаторима који подржавају редовно издавање „Тужилачке речи“.

РЕДОВНЕ АКТИВНОСТИ

Након избора за јавне тужиоце, уследили су избори за изборне чланове Државног већа тужилаца. С обзиром на већ раније исказано мишљење Удружења тужилаца Србије у вези са појединим одредбама Закона о Државном већу тужилаца, које се односе на начин гласања за изборне чланове ДВТ-а, крајем октобра УТС је упутило Државном већу тужилаца допис којим се указује на потребу прецизног дефинисања услова под којима се одвија изборни процес.

Том приликом, као и више пута раније, указано је на низ мањкавости дела Закона о Државном већу тужилаца који се односи на избор чланова, пре свега на начин избора по коме гласачи гласају само за кандидате из тужилаштва истог

ранга, што је супротно основном демократском начелу – једнаком праву гласа.

Удружење тужилаца Србије инсистирало је на решењу да сви бирачи гласају за свих шест изборних чланова из реда јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца, како би се потпуно остварило начело општег, једнаког и непосредног изборног права. Такође, УТС је више пута указивало да велики број бирачких места на којима гласа мали број бирача, значајно угрожава тајност гласања, па је више пута предлагало да се гласање врши на само једном месту или на четири бирачка места.

Како је изборни процес већ био отпочео, а с обзиром да се одредбе закона не могу мењати у току изборног процеса, а све у циљу потпуног остваривања бирачког права у постојећим законским условима, УТС

се у допису Државном већу тужилаца zaloжило да изборна комисија одреди 4 бирачка места у седиштима Апелационих јавних тужилаштава, а уколико то није могуће, онда да бирачка места буду одређена тако да на једном бирачком месту своје активно право остварује најмање 20 носилаца јавнотужилачке функције. Удружење тужилаца Србије сматрало је да би се са мањим бројем бирача могла компромитовати тајност гласања, чиме би регуларност избора могла бити доведена у питање.

У истом допису, УТС је изборној комисији Државног већа тужилаца упутило предлог о усклађивању одредбе члана 21 Правилника о раду изборне комисије, са одредбом члана 22 ст. 1, алинеја 4 Закона о Државном већу тужилаца, чиме би се бирачима из реда Основних јавних тужилаштава, омогући-

ло да гласају за два своја представника.

Државно веће тужилаца је уважило предлоге УТС, тако да су носиоци јавнотужилачке функције из реда Основних јавних тужилаштава гласали за два своја представника а број бирачких места је био укупно 17, чиме је у довољној мери била обезбеђена тајност гласања.

У новембру 2015. године, УТС је доставило Државном већу тужилаца одлуку о посматрачима изборног процеса за изборне чланове Државног већа тужилаца, тако да је Удружење тужилаца Србије имало своје представнике у својству посматрача на свим бирачким местима.

Половином децембра Државном већу тужилаца упућен је допис поводом објављивања коначних листа кандидата за избор јавних тужилаца, које је Државно веће тужилаца доставило Влади Републике Србије. Наиме, Државно веће тужилаца утврдило је коначне ранг листе за свих 85 јавних тужилаштава, а на даљи поступак предлагања и избора доставило Влади РС јединствену листу кандидата за избор на функцију јавних тужилаца у 55 јавних тужилаштава. УТС је у допи-

су поставило питање о разлозима изостављања 30 тужилаштава за које су претходно биле утврђене листе, као и о питањима основа и разлозима одлуке.

Између два издања часописа *Тужилачка реч*, Удружење је издало три саопштења. Два су се односила на нападе на колеге адвоката Владимира Зрелеца и заменицу јавног тужиоца Сташу Симић Петковић, док се садржај саопштења издатог у децембру односио на критеријуме којима се руководила Влада приликом предлагања кандидата за јавне тужиоце.

Такође, представници Удружења су више пута гостовали у телевизијским емисијама и дали већи број изјава за различите медије у периоду између два издања овог часописа.

Све о активностима Удружења може се пратити на сајту www.uts.org.rs, који се редовно ажурира.

ПРОЈЕКТНЕ АКТИВНОСТИ

Упоредо са редовним, Удружење тужилаца Србије завршава и активности предвиђене према пројектима:

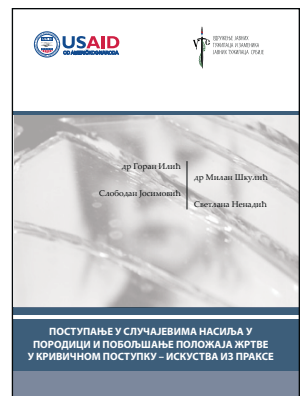
Поступање са случајевима породичног насиља - фаза II

У оквиру овог пројекта, а након одржаних иницијалних, координационих и састанака са представницима судова и тужилаштава, одржане су и четири планиране ТВ дебате. Телевизијске дебате одржане су током децембра и јануара на локалним телевизијама у местима где су се налазила пилот тужилаштва – у Ваљевоу – ТВ Ваљево+; у Панчеву – РТВ Панчево; у Чачку – ТВ Галаксија и у Пироту на ТВ станици Пирот. Учесници на ТВ дебатама били су представници пилот тужилаштва која су учествовала на пројекту: Соња Нешић – в.ф вишег јавног тужиоца у Пироту; Данило Вујачић – основни јавни тужилац у Чачку; Ана Боровић – у време трајања пројекта основни јавни тужилац у Панчеву и Миодраг Плазинић – у време

трајања пројекта виши јавни тужилац у Ваљевоу као и Весна Станојевић – координаторка Саветовалишта против насиља у породици.

У оквиру пројекта израђен је кратки промотивни филм „Насиље рађа насиље“, који је промовисан путем друштвених мрежа, као и на ТВ дебатама.

Група аутора израдила је публикацију „**Поступање у случајевима насиља у породици и побољшање положаја жртве у кривичном поступку – искуства из праксе**“. Аутори публикације су Слободан Јосимовић, др Горан Илић, Светлана Ненадић и проф. др Милан Шкулић. У публикацији је дат модел протокола о

безбедности жртве, који представља својерестан алат који могу користити сви судови и тужилаштва како би се избегла секундарна вик-

тимизација. Публикација је представљена на завршној конференцији 25. фебруара у Медија центру у Београду на којој су говорили др Горан Илић – председник Удружења тужилаца Србије, Радомир Илић – државни секретар у Министарству правде РС, Драгана Лукић – представница ЈРГА пројекта, Весна Станојевић – координаторка Саветовалишта за борбу против насиља у породици, Миодраг Плазинић –

потпредседник Управног одбора Удружења и Светлана Ненадић – члан Управног одбора Удружења.

Горан Илић представио је публикацију рекавши да је она водич за поступање у оваквим случајевима и упутство за успостављање специјалних механизма приликом решавања

ових случајева. Радомир Илић, државни секретар у Министарству правде, истакао је да је неопходно изменити Кривични законик у делу који се односи на дефинисање кривичног дела насиља у породици. Указао је на важност ратификације Истанбулске конвенције, која се посебно бави заштитом жртава од насиља у породици и изразио велико задовољство поводом завршних припрема за доношење Нацрта закона о спречавању породичног насиља. На конференцији је од старне донатора исказано задовољство резултатима пројекта, као и успешном имплементацијом тзв. Зрењанинског модела међуинституционалне сарадње широм Србије. Координациони састанци, који су кроз овај пројекат одржавани у пилот тужилаштвима, заживели су у сва четири пилот тужилашта и одржавају се и након завршетка пројекта.

Меморандум о сарадњи између Мисије ОЕБС-а и УТС

У оквиру компоненте овог пројекта која се односи на „Подршку реформи правосуђа“, између два издања овог часописа одржан је и

четврти предвиђени округли сто са темом „Именама Устава до независног тужилаштва“. Последњи округли сто у оквиру ове компоненте пројекта одржан је у Краљеву 23. октобра 2015. године. Говорници су били Радован Лазић – председник Управног одбора Удружења и заменик Апелационог јавног тужиоца

у Новом Саду, Миодраг Плазинић, потпредседник Управног одбора Удружења и тада Виши јавни тужилац у Ваљеву. У поздравној речи присутнима се обратио Милош Бзенић, тада виши јавни тужилац у Краљеву. Округлом столу присуствовало је преко 20 учесника.

У оквиру друге компоненте „Подршка кривичноправном систему“, одржана је завршна конференција са темом

„Унапређење законика о кривичном поступку“. Конференција је одржана 4. новембра у Аеро клубу у Београду.

У уводном делу присутнима су се обратили

шеф Делегације ЕУ у Србији, господин Мајкл Давенпорт; Саша Јанковић – заштитник грађана РС; Романа Швајгер – шефица одељења за владавину права мисије ОЕБС у Србији и Драгана Бољевић – председница Друштва судија Србије.

О унапређењу Закона из перспективе академске заједнице, као и из перспективе практичара, поред представника Удружења тужилаца Србије говорили су и професори Правног факултета господин Станко Бејатовић, господин Милан Шкулић и господин Војислав Ђурђић. Конференцији је присуствовало преко 100 учесника.

Том приликом учесницима је у виду радних материјала за конференцију подељен текст препорука који је израдила радна група. Радна

група имала је задатак да уради препоруке које се односе на начин превазилажења недостатака који се јављају у пракси.

Мисија ОЕБС накнадно је подржала и публикавање текста препорука па је тако крајем 2015. године изашла публикација **„Унапређење законика о кривичном поступку“**, чији су аутори професор др Станко Бејатовић, професор др Војислав Ђурђић, професор др Милан Шкулић, др Горан Илић, мр Марина Матић Бошковић, Милан Ткалац и Радован Лазић.

На самој конференцији учесницима је подељен и број часописа *„Тужилачка реч“*, такође финансијски подржан у оквиру ове компоненте. Тема тог броја часописа била је *„Примена новог законика о кривичном поступку и*

уставни положај тужилаца“.

Одржавањем завршних конференција, пројекти *„Поступање са случајевима породичног насиља – фаза II“* и *„Меморандум о сарадњи између Мисије ОЕБС-а и УТС“* су завршени.

Миленијумски развојни циљеви после 2015. године

Кроз пројекат *„Миленијумски развојни циљеви“*, Фондација за отворено друштво помаже рад канцеларије и интернет странице Удружења тужилаца Србије. Захваљујући овој подршци, Удружење је имало своје представнике на Управном одбору и конференцији Европског удружења судија и тужилаца – МЕДЕЈ, као и на конференцијама Међународног удружења тужилаца – ИАП.

Одржавање међународне сарадње кроз размену искустава од изузетне је важности за

Удружење, па нам је оваква подршка од великог значаја. На

конференцији ИАП-а, договорено је да Удружење тужилаца Србије (као члан ИАП-а) 2017. године буде организатор Треће глобалне конференције за удружења тужилаца.

Други планирани округли сто у оквиру овог пројекта одржан је крајем децембра 2015. године. С обзиром да су на изборима за нови састав Државног већа тужилаца, одржаним 1. децембра 2015. године, изабрани Горан Илић, председник Удружења тужилаца Србије; Радован Лазић, председник Управног одбора; Светлана Ненадић, члан Управног одбора; Сандра Кулезић, члан Управног одбора и Станислав Дукић, истакнути члан Удружења, расправљало се, пре свега, о приоритетима у раду новог састава Државног већа тужилаца. На овом округлом столу говорници су били Радован Лазић, председник Управног одбора Удружења тужилаца Србије и Светлана Ненадић, члан Управног

одбора Удружења тужилаца Србије. Округлом столу присуствовало је преко 40 учесника.

Захваљујући подршци Фондације, Удружење је имало своје посматраче на дан гласања 1. децембра 2015. године. Посматрачи Удружења, који су пратили сам ток изборног процеса, били су на 16 од укупно 17 изборних места.

Интернет страница Удружења током 2015. године имала је 100.736 посета, што у односу на 2014. годину показује тренд пораста за око 39%. Интернет страница се редовно ажурира актуелностима у раду Удружења, а с обзиром на значајан раст посећености у 2015. години, може се рећи да је она од великог значаја како за чланство, тако и за све остале који прате рад Удружења тужилаца Србије.

Институционална подршка Норвешке амбасале у Београду

Норвешка амбасада кроз свој посебан програм институционалне подршке пружа подршку Удружењу јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије у напорима јачања и унапређења рада тужилаштва у Србији кроз

побољшање уставног положаја јавног тужилаштва, међуинституционалне сарадње, интерних капацитета, кривичног поступка, као и приступа грађана правди.

У оквиру подршке Норвешке амбасаде, 4. марта 2016. године одржана је конференција на тему „Уставни положај и улога Државног већа тужилаца“. У уводном

делу конференције присутнима су се обратили Горан Илић – председник Удружења тужилаца Србије, Чедомир Бацковић – помоћник министра правде РС, Бранко Стаменковић – члан Државног већа тужилаца, амбасадор

Норвешке у Београду – господин Арни Санс Бјорнстад, амбасадор Савезне Републике Немачке – господин Аксел Дитман, Мајкл Ујхара – заменик шефа мисије ОЕБС у Србији, Лука Бјанкони – шеф политичког одељења Делегације Европске комисије. Гости на конференцији били су Гвалтијеро Микелини – председник МЕДЕЛ-а (Европско удружење судија и ту-

жилаца за демократију и слободе); Размус Вандал – генерални саветник ИАП-а (Међународног удружења тужилаца) и Лука Перили – судија у Италији и експерт Европске комисије, који су говорили о положају и улози Државног већа тужилаца у упоредној пракси.

Рад конференције био је подељен у два панела. Први се односио на упоредну праксу, а други на изазове постојећег Уста-

вног положаја Државног већа тужилаца и могућа решења.

Уводну реч у оквиру првог панела изнео је Саша Јанковић – заштитник грађана Републике Србије. Поред гостију из иностранства, у првом панелу говорили су и др Горан Илић и проф. др Милан Шкулић. У другом панелу излагања су имали Радован Лазивић – председник УО; проф. др Станко Бејатовић – декан Правног факултета у Крагујевцу; проф. др Војислав Ђурђић – професор Правног факултета у Нишу; председница Друштва судија Србије – Драгана Бољевић; правна саветница Комитета правника за људска права – Милена Васић; госпођа Биљана Силађи – члан управног одбора Удружења тужилаца Србије. Модератор уводног дела била је Марина Матић Бошковић – ек-

перт за стратешки развој Удружења. Модератор првог панела била је Сандра Кулезић – члан Управног одбора Удружења тужилаца Србије, а модератор другог господин Живорад Ђорђевић – члан Удружења.

Такође, овај број *Тужилачке речи* финансира се кроз поменути пројекат, уз подршку амбасаде Норвешке у Београду.

Тужилачка истрага на Западном Балкану – како да постанемо ефикаснији

Нови пројекат који финансијски подржава Амбасада Краљевине Холандије у Београду

Партнер на пројекту: Институт Алтернатива, Подгорица.

Подршку пројекту дала је и Криминалистичко полицијска академија из Београда. Пројекат ће се спроводити у Србији и Црној Гори.

Главни циљ пројекта је подршка ефикасном и делотворном управљању кривичним правосуђем у Србији и Црној Гори, кроз размену искуства и унапређење

примене тужилачке истраге. Рад на пројекту биће усмерен на унапређење сарадње релевантних актера у кривичном поступку кроз идентификацију садашњих недостатака и представљање добре праксе у сарадњи између тужилаштва и полиције, као главних актера у истрази.

Пројектне активности биће усмерене на отклањање недостатака у сарадњи, утврђених анализом кривичних предмета, вођених према одредбама новог Законика о кривичном поступку у Србији, интервјуима са представницима тужилаштва и полиције у Србији и Црној Гори, размени искустава колега из Србије и Црне Горе, идентификацији најбоље локалне праксе и радом у пилот тужилаштвима, као и тестирањем нових могућности за унапређење сарадње тужилаштва и полиције, у циљу промовисања успешних предлога за целу земљу. У сарадњи са Центром за слободне изборе и демократију (ЦеСИД), састављен је упитник

за тужиоце, док је у сарадњи са Полицијском академијом и ЦеСИД-ом, израђен модел упитника за полицију. На основу прикупљених резултата истраживања, биће израђене конкретне препоруке за унапређење сарадње полиције и тужилаштва.

Меморандум о сарадњи између Мисије ОЕБС-а и УТС-а за 2016. годину

Наставак сарадње са мисијом ОЕБС-а наставља се и у 2016. години. Новим споразумом о сарадњи планирано је спровођење активности у оквиру три компоненте. Прва компонента ће се односити на процену људских ресурса у тужилаштвима, друга на процену финансијских потреба, док ће се трећа односити на израду предлога Удружења тужилаца Србије за уставни положај Државног већа тужилаца, који ће бити развијен и представљен члановима Удружења тужилаца Србије и главним учесницима правосудне реформе.

Захтев за заштиту законитости

ЗАКОНСКО РЕШЕЊЕ И НЕКИ ПРАКТИЧНИ ПРОБЛЕМИ

др МИЛАН ШКУЛИЋ
редовни професор
Правног факултета
Универзитета у
Београду

1. Уводна разматрања

Правни лек је посебно процесно средство којим овлашћено лице, тј. титулар права на одређени правни лек побија, односно у одређеној процесној форми правно напада одређену одлуку донесену у кривичном поступку, те захтева доношење друге врсте одлуке или другачије решавање одређених правних или чињеничних питања у одлуци која се побија, односно, уопште, захтева доношење одређене одлуке суда који решава о поднесеном правном леку.¹

Према ставу Европског суда за људска права, правни лек мора бити делотворан, односно ефикасан и у прописима и у пракси,² а при томе делотворност правног лека свакако не подразумева и извесност повољног исхода за субјекта који је изјавио правни лек.³ Значај делотворности правног лека огледа се у постојању права на

1 М.Шкулић, Кривично процесно право, осмо измењено и допуњено издање, Правни факултет Универзитета у Београду и „Досије“, Београд, 2015., стр. 415.

2 Пресуда у предмету *Ihan v. Turkey* (број 22277/93, став 97), *McGlinchey and oth. v. UK* (број 50390/99, став 62), *Stanev v. Bulgaria* (број 36760/06, став 217).

3 Пресуда у предмету *Kudla v. Poland* (број 30210/96, став 157).

делотворан правни лек као основног људског права гарантованог Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода, а према одредби члана 13 ове Конвенције свако коме су повређена права и слободе предвиђени у Конвенцији има право на делотворан правни лек у поступку пред националним властима, без обзира да ли су повреду проузроковала лица која су поступала у службеном својству.⁴

У нашем кривичном поступку постоје *две врсте правних лекова*: 1) редовни правни лекови; 2) ванредни правни лекови.⁵ За редовне правне лекове карактеристично је да се њима правно напада неправноснажна судска одлука. То су *жалбе*, које се деле према критеријуму врсте одлуке против

4 М.Шкулић и Т.Бугарски, *Кривично процесно право*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 2015., стр. 493.

5 Слично је и у другим континентално-европским кривичним процедурама, али у већини правних система постоји далеко мањи број ванредних правних лекова, као на пример у Немачкој, где у ванредни правни лек, пре свега, спада понављање кривичног поступка, а у ту категорију се још сврставају и повраћај у пређашње стање, као и уставна жалба. Више о томе: С. Roxin, *Strafverfahrensrecht*, „Verlag C.H.Beck“, München, 1998., стр. 419.

којих се улажу, тако да постоје: 1) жалба против пресуде првостепеног суда,⁶ 2) жалба против пресуде

6 Жалба против пресуде другостепеног суда је некада (тј. током деценија важења закон(ик)а о кривичном поступку у некадашњој СФРЈ, као и у Србији до септембра 2009. године), била дозвољена у одређеним у Законику таксативно и лимитативно прописаним случајевима (постојала су три разлога за такву жалбу), при чему се сваки од некадашњих жалбених разлога за редован правни лек против другостепене пресуде темељио на сопственом *ratio legis*-у.

Већ је новелама Законика о кривичном поступку из 2001. године (од септембра 2009. године), веома редукована могућност за жалбу против пресуде другостепеног суда. Тада је уведено и сада (тј. у складу са важећим Закоником), ограничење да је таква жалба могућа једино ако је другостепени суд *преиначио пресуду првостепеног суда којом је оптужени ослобођен од оптужбе и изрекао пресуду којом се оптужени оглашава кривим*. *Ratio legis* овог жалбеног разлога заснован је с једне стране, на разлозима правичности који налажу могућност побијања редовним правним леком пресуде, којом је тако битно измењен положај оптуженог, а с друге стране, *ratio legis* се темељи и на процесној логици по којој је могућност улагања жалбе у оваквом случају неопходна, јер је до таквог преиначења дошло по жалби тужиоца, а оптужени и његов бранилац се првобитно нису ни жалили против ослобађајуће пресуде, јер је она била повољна за оптуженог, па је логично да им се онда накнадно, омогући улагање жалбе против осуђујуће пресуде која је донета тек у другостепеном поступку.

У пракси *ово може бити прилично неправично* и суштински нелогично, ако је на пример, у првостепеном поступку изречена мера упозорења, тј. судска опомена или условна осуда, а затим та судска одлука од стране другостепеног суда преиначена у осуђујућу пресуду којом је изречена безусловна казна затвора. Такође, није логично ни да се жалба у трећем степену не може уложити против пресуде другостепеног суда, која је донесена, након што је другостепени суд одржао

другостепеног суда, 3) жалба на решење.

Ванредни правни лекови су правна средства која се могу улагати против правноснажних судских одлука, односно одлука органа поступка, јер се захтев за заштиту законитости може подносити и против јавнотужилачких одлука. У нашем кривичном поступку постоје *два ванредна правна лека*: 1) захтев за понављање кривичног поступка; 2) захтев за заштиту законитости.

2. Дозвољеност захтева за заштиту законитости

Питање дозвољености захтева за заштиту законитости у Законику о кривичном поступку решава се тако што се, прво, у општем смислу уређује основ за подношење захтева за заштиту законитости, те се потом одређене одлуке или процесне повреде искључују од могућности да буду побијане тим ванредним правним леком.

Овлашћено лице може поднети захтев за заштиту законитости под условима прописаним у Законику: 1) против правноснажне одлуке јавног тужиоца или суда или 2) због

претрес, јер је првостепена пресуда већ једанпут била укинута. Ово је нелогично, јер се ту практично, ради о сасвим новој (уколико је у питању потпуно другачије чињенично стање утврђено у другостепеном поступку) или макар битно новој одлуци (када се само делимично промени чињенично стање извођењем доказа од стране другостепеног суда на претресу који је сам одржао), па би постојање могућности за жалбу у трећем степену, свакако имало пуно оправдање.

повреде одредаба поступка који је претходио доношењу одлуке.

Захтев за заштиту законитости није дозвољен: 1) против одлуке о захтеву за заштиту законитости као ни 2) због повреде одредаба поступка који је пред Врховним касационим судом претходио доношењу одлуке.

Захтев за заштиту законитости могу поднети: субјект у функцији оптужбе – Републички јавни тужилац, те субјекти у функцији одбране – окривљени и његов бранилац.

Могућност да захтев за заштиту законитости поднесе субјекти у функцији одбране представља врло *крупну новину* прописану новим Закоником о кривичном поступку, јер сада овај ванредни правни лек није више ексклузивно *јавнотужилачко ванредно правно средство*, као што је то до сада код нас било деценијама, већ могућност да се он уложи припада и субјектима у функцији одбране, боље речено – окривљеном, али само уколико има браниоца и ако ванредни правни лек поднесе „посредством”, односно *преко браниоца*.

Ratio legis ове нове законске могућности је утемељен на једном сегменту начела правичног вођења кривичног поступка, а то је *правило о једнакости „оружја” странака* у поступку, што ипак није сасвим консеквентно спроведено, јер када се ради о захтеву за заштиту законитости који се подноси од стране субјектата у функцији одбране, а темељи се на неком од Закони-

ком таксативно и лимитативно стриктно наведених разлога, онда је прописан и посебан услов који се тиче како претходног коришћења жалбе против првостепене пресуде, тако и поштовања одређеног Законом дефинисаног рока. Такви услови нису предвиђени када захтев за заштиту законитости подноси Републички јавни тужилац.

Поред тога, иако је на први поглед тиме што се омогућава подношење захтева за заштиту законитости, не само од стране Републичког јавног тужиоца, већ и субјеката у функцији одбране, веома проширена могућност побијања правноснажне судске одлуке тим ванредним правним леком, могућност ефективног мењања правноснажне одлуке суда, захваљујући подношењу захтева за заштиту законитости, у ствари је значајно умањења, тиме што је прописано да Врховни касациони суд о том захтеву када је поднет због повреде закона, *неће одлучивати безусловно*, већ *само ако сматра* да је реч о питању од значаја за *правилну примену права или уједначену примену права*, што је (као што ћемо објаснити у даљем тексту), потенцијално противуставно.

Републички јавни тужилац има *потпуно право подношења захтева за заштиту законитости*, како у односу на правац подношења, јер га може поднети на штету, односно у корист окривљеног, тако и у погледу (не)постојања посебних услова (попут рока) за подношење захтева.

Обрнуто, када бранилац, односно окривљени преко браниоца подноси захтев који се темељи на *одређеним законским разлозима*,⁷ они морају испунити и одређене додатне посебне услове, који се свODE на: 1) претходно коришћење жалбе; 2) поштовање одређеног законског рока.

Захтев за заштиту законитости може се поднети и након што је окривљени обухваћен актом амнестије или помиловања или је наступила застарелост, или је окривљени умро, или је казна у потпуности издржана.

Када је реч о захтеву за заштиту законитости који се подноси од стране одбране, прописано је посебно ограничење у погледу окривљеног, који овај захтев не може поднети самостално, већ *искључиво преко браниоца*.⁸ Лице које је поднело захтев за заштиту законитости, може одустати од захтева до доношења одлуке суда.

⁷ Као што ће то бити детаљније објашњено у даљем тексту, ови услови важе само када се захтев за заштиту законитости који подноси окривљени („преко браниоца“), заснива на одређеним у ЗКП-у таксативно набројаним разлозима, а не у односу на било који захтев за заштиту законитости поднесен од стране „одбране“, тј. из неких других разлога, при чему треба имати у виду да у односу на ово питање постоји потпуно другачији став Врховног касационог суда, односно његова другачија пракса.

⁸ Ово је нелогично и суштински погрешно законско решење, што ће се детаљније коментарисати у даљем тексту, као и у закључку овог чланка.

3. Садржај захтева за заштиту законитости и разлози за његово подношење

У захтеву за заштиту законитости мора се навести *разлог* за подношење тог ванредног правног леда, а уколико се захтев темељи на одлуци Уставног суда или Европског суда за људска права, мора се доставити и *одлука* тог суда којом је утврђена повреда или ускраћивање људског права и слободe окривљеног или другог учесника у поступку, зајемчених Уставом или Европском конвенцијом о заштити људских права и основних слобода и додатним протоколима.

Захтев за заштиту законитости може се поднети ако је правноснажном одлуком или одлуком у поступку који је претходио њеном доношењу опционо:

1) повређен закон – што је случај када је алтернативно: а) правноснажном одлуком или у поступку који је претходио њеном доношењу повређена одредба кривичног поступка или б) на чињенично стање утврђено у правноснажној одлуци погрешно примењен закон;

2) примењен закон за који је одлуком Уставног суда утврђено да није у сагласности са: а) Уставом или б) општеприхваћеним правилима међународног права и потврђеним међународним уговорима;

3) повређено или ускраћено људско право и слобода окривљеног или другог учесника у

поступку, које је зајемчено Уставом или Европском конвенцијом о заштити људских права и основних слобода и додатним протоколима, а то је утврђено одлуком Уставног суда или Европског суда за људска права.

Захтев за заштиту законитости, утемељен на одлуци Уставног суда или Европског суда за људска права, може се поднети у року од *три месеца* од дана када је лицу које је овлашћено да поднесе захтев за заштиту законитости достављена одлука Уставног суда или Европског суда за људска права.

Када окривљени захтев за заштиту законитости подноси због одређених таксативно наведених повреда одредаба Законика о кривичном поступку, учињених у првостепеном поступку или у поступку пред апелационим судом, неопходно је да се кумулативно испуне *два услова*: 1) поштовање *рока* – окривљени тада може поднети захтев за заштиту законитости у року од 30 дана од дана када му је достављена правноснажна одлука; 2) неопходност претходног коришћења *жалбе*, што значи да је окривљени у таквом случају претходно већ морао да користи редовни правни лек против одлуке коју побија захтевом за заштиту законитости.

У те таксативно наведене повреде Законика у погледу којих се морају испунити услови који се односе на подношење захтева у одређеном року, те претходно

коришћење редовног правног лека, спадају:

1) кршење правила о обавезној стручној одбрани;

2) доношење одлуке упркос трајној процесној сметњи за кривично гоњење – ако је наступила заста-релост кривичног гоњења или је гоњење искључено услед амнестије или помиловања или је ствар већ правноснажно пресуђена, или постоје друге околности које трајно искључују кривично гоњење;

3) кршење правила о обавезном изузећу судије – ако је на главном претресу учествовао судија или судија поротник који се морао изузети;

4) повреда одредаба кривичног поступка од стране суда у погледу постојања оптужбе овлашћеног тужиоца, односно одобрења надлежног органа;

5) грешке у погледу идентитета између оптужбе и пресуде: а) ако суд пресудом није потпуно решио предмет оптужбе⁹ и б) уколико је пресудом оптужба прекорачена;

б) повређивање пресудом забране преиначења на штету оптуженог;

7) доказна неваљаност одлуке – уколико се одлука заснива на доказу на којем се по одредбама Законика не може заснивати, осим ако је, с обзиром на друге доказе, очигледно да би и без

тог доказа била донесена иста пресуда;

8) одређене повреде кривичног закона: а) ако дело за које се оптужени гони није кривично дело; б) уколико је у погледу кривичног дела које је предмет оптужбе примењен закон који се не може применити и в) ако је одлуком о кривичној санкцији или о одузимању имовинске користи или о опозивању условног отпуста повређен закон; као и

9) повреде закона у судској одлуци, које се односе на: а) досуђени имовинскоправни захтев или одузимање имовине проистекле из кривичног дела, односно б) трошкове кривичног поступка.

Мора се при том, радити о повредама учињеним било у првостепеном, било у другостепеном поступку, односно како се то наводи у ЗКП-у (члан 485 став 4 ЗКП) – реч је о повредама које су учињене „у првостепеном и поступку пред апелационим судом“, што би требало тумачити да се односи како на повреде настале у првостепеном поступку, тако и на повреде учињене у поступку пред вишим судом, онда када је он одлучивао о жалби против првостепене одлуке основног суда за кривично дело у погледу којег је прописана новчана казна и казна затвора до пет година (тзв. „мала апелација“).

⁹ Није реално у пракси да се захтев за заштиту законитости који подноси бранилац, односно окривљени преко браниоца, темељи на овом разлогу, јер се овде, по правилу, ради о повреди закона у корист окривљеног.

4. Надлежност, материјални услов и поступак одлучивања о захтеву за заштиту законитости

О захтеву за заштиту законитости одлучује *Врховни касациони суд*. Материјални услов за одлучивање о захтеву за заштиту законитости посебно је прописан у погледу *основног разлога* за његово подношење, а своди се на релевантност питања које је предмет захтева. То значи да је овде у питању *оцена значаја повреде закона*, која се наводи као разлог за подношење захтева за заштиту законитости. Врховни касациони суд одлучује о захтеву за заштиту законитости који је поднет због повреде закона *само ако сматра* да је реч о питању од значаја за: 1) *правилну примену права* или 2) *уједначену примену права*.

Поступак по захтеву за заштиту законитости, исто као и поступак поводом поднесеног захтева за понављање кривичног поступка, има два основна стадијума: 1) *прелиминарно* испитивање испуњености основних формалних услова за одлучивање о захтеву и оцењивање да ли постоје разлози за одбацивање захтева; 2) *мериторно* одлучивање о оправданости захтева за понављање кривичног поступка.

Врховни касациони суд ће у седници већа решењем, које не мора да буде образложено, *одбацивати захтев за заштиту законитости* када постоји неки од следећих опционо прописаних разлога:

1) ако је захтев *неблаговремен*,

што значи да није поднесен у законском року, а то је случај који се односи на две ситуације: а) када је реч о захтеву утемељеном на одлуци Уставног суда или Европског суда за људска права или б) уколико захтев подноси окривљени због одређених таксативно набројаних повреда Законика;

2) уколико је захтев *недозвољен*, што ће бити случај када се: а) захтев односи на одлуку Врховног касационог суда о захтеву за заштиту законитости или због повреде у поступку који је претходио таквој одлуци, б) захтев поднесен од стране лица које није овлашћено да га поднесе или в) захтев подноси окривљени због одређених таксативно прописаних повреда Законика, али подносилац захтева претходно није користио жалбу против одлуке у односу на коју подноси захтев;

3) ако захтев нема прописан садржај, што значи да не садржи све елементе које по Законнику мора да има; као и

4) када је захтев поднесен због *нерелевантног разлога*, што се тиче повреде закона за коју Врховни касациони суд сматра да није од значаја за правилну или уједначену примену права.¹⁰

10 У даљем тексту ћемо објаснити да је овакво лимитирање потенцијално противуставно, јер законодавац сада разликује „мање и веће незаконитости“, тако што даје право Врховном касационом суду да у *prima facie* смислу разликује «мање и веће», односно «релевантне и нерелевантне незаконитости», тј. релевантну или нерелевантну повреду закона, што суштински није у складу са Уставом. Ово се може мало слободнијим то-

Ако Врховни касациони суд не одбаци захтев, судија известилац предузима одређене: 1) обавезне радње и 2) факултативне радње.

Судија известилац *обавезно* доставља примерак захтева јавном тужиоцу или браниоцу, а, по потреби, прибавља и обавештења о разлозима за подношење захтева за заштиту законитости. Ако сматра да би присуство јавног тужиоца и браниоца било од значаја за доношење одлуке, Врховни касациони суд их обавештава о седници. Врховни касациони суд може, с обзиром на садржај захтева, одредити да се извршење правноснажне пресуде одложи, односно прекине, а дужан је да своју одлуку са списима достави јавном тужиоцу, првостепеном или апелационом суду, најкасније у року од шест месеци од дана подношења захтева.

Врховни касациони суд испитује правноснажну одлуку или поступак који је претходио њеном доношењу у оквиру следећих аспеката истакнутих у захтеву за заштиту законитости: 1) *разлога*, 2) *дела* одлуке или поступка који се побија и 3) *правца* побијања. У поступку по захтеву за заштиту законитости

ном илустровати и једном познатим објашњењем да су одређене категорије искључиво постојеће или непостојеће, а да *не могу мало постојати, а мало не постојати*, па се тако констатује примера ради, „да се не може бити „мало мртвг или мало трудан“, тј. човек је или жив или мртвг, а жена је трудна или није трудна“, а у ЗКП-у се супротно овим примерима, не говори о *законитости или незаконитости*, односно повреди закона, већ о *мањој или већој незаконитост*, тј. мање или више значајној повреди закона.

важи привилегија здруживања (*beneficium cohesionis*), што значи да ће Врховни касациони суд, када нађе да разлози због којих је донео одлуку у корист окривљеног постоје и за којег од саопштених у погледу којег није подигнут захтев за заштиту законитости, поступити по службеној дужности као да такав захтев постоји.

Када Врховни касациони суд претходно није одбацио захтев за заштиту законитости, он о њему одлучује мериторно у седници већа тако што доноси пресуду којом захтев: 1) одбија или 2) усваја.

Врховни касациони суд може, поводом захтева за заштиту законитости који је поднео јавни тужилац, одлуку која се побија – укинути или преиначити *само у корист окривљеног*, што се изричито прописује због дејства начела *ne bis in idem*, а када се ради о захтеву за заштиту законитости поднесеном од стране браниоца, односно окривљеног преко браниоца, тада се свакако подразумева да се правноснажна одлука не може у поступку по овом ванредном правном леку мењати на штету окривљеног.

Врховни касациони суд пресудом *одбија захтев за заштиту законитости као неоснован* ако утврди да не постоји разлог на који се подносилац позива у захтеву. Ако је захтев поднет због повреде закона која је неосновано истицана у поступку по редовном правном леку, а Врховни касациони суд прихвати разлоге које је дао

жалбени суд, образложење пресуде се ограничава на упућивање на те разлоге.

Врховни касациони суд *пресудом усваја* захтев за заштиту законитости и према природи повреде:

1) *укида* у целини или делимично првостепену одлуку и одлуку донету у поступку по редовном правном леку или само одлуку донету у поступку по редовном правном леку и предмет враћа на поновну одлуку органу поступка или на суђење првостепену или апелационом суду, с тим да може наредити да се нови поступак одржи пред потпуно измењеним већем;

2) *преиначује* у целини или делимично првостепену одлуку и одлуку донету у поступку по редовном правном леку или само одлуку донету у поступку по редовном правном леку; или

3) ограничава се само на то да утврди повреду закона, што је случај доношења *декларативне пресуде*, која се доноси када Врховни касациони суд пресудом утврђује да постоји повреда закона, не дирајући при томе у правноснажност одлуке, до чега долази када се усвоји захтев за заштиту законитости који је поднет на штету окривљеног.

Ако орган поступка који је одлучивао о редовном правном леку није био овлашћен по одредбама Законика да отклони повреду која је учињена у побијаној одлуци или у поступку који је претходио њеном доношењу, а Врховни касациони суд по усвајању захтева за

заштиту законитости подигнутог у корист окривљеног нађе да је захтев основан и да ради отклањања учињене повреде закона треба укинути или преиначити побијану одлуку, укинуће или ће преиначити и одлуку донету у поступку по редовном правном леку, иако њоме није повређен закон.

Ако је правноснажна пресуда укинута и предмет враћен на поновно суђење, за основу се на новом главном претресу узима ранија оптужница или онај њен део који се односи на укинути део пресуде. Суд је дужан да на новом главном претресу: 1) изведе све процесне радње у складу са одлуком Врховног касационог суда, као и 2) расправи питања на која му је указано у одлуци Врховног касационог суда. У новом поступку пред првостепеним, односно апелационим судом странке, могу истицати нове чињенице и подносити нове доказе (*beneficium novorum*),¹¹ а при изрицању нове

¹¹ Иако сада важећи ЗКП више не познаје начело истине на начин који је код нас био традиција више деценија и који је уобичајен у класичном континентално-европском кривичном поступку (као на пример, у Немачкој, Француској, Аустрији итд., Више о томе: С. Roxin und В. Schönemann, *Strafverfahrensrecht*, 26. Auflage, „Verlag C. H. Beck“, München, 2009, стр. 78.), то ипак није учињено доследно, тако да и ова законска могућност (*beneficium novorum*), суштински представља једну врсту одступања од „новог“ законског општег правила да суд формално нема дужност потпуног и тачног утврђивања чињеничног стања. Наиме, и одредбама важећег Законика о кривичном поступку се омогућава подношење жалбе и због *погрешно или непотпуно утврђеног чињеничног стања*,

пресуде суд је везан забраном *reformatio in peius*.

5. Противуставна лимитираност одлучивања о захтеву за заштиту законитости

Врховни касациони суд, у складу са одредбама члана 486 став 2. Законика одлучује о захтеву за заштиту законитости којим се указује на повреду закона (члан 485 став 1 тачка 1 ЗКП-а), само ако сматра да је повреда од *значаја за правилну и уједначену примену права*.

Овакво *лимитирајуће правило* је потенцијално супротно одредби члана 145 став 2. Устава Србије, јер се у овој уставној норми захтева да *све судске одлуке буду засноване на закону*.

Сада би се супротно Уставу могло закључити да ово ново правило Законика разликује „мање и више значајне незаконитости”, јер супротно изричитој уставној норми допушта опстанак судских одлука које су незаконите, уколико Врховни касациони суд, већ у *prima facie* смислу, односно практично – „на први поглед”, закључи да конкретна незаконитост у одлуци суда није од *значаја за правилну и уједначену примену права*.

Ratio legis оваквог лимитирања одлучивања по поднесеном захтеву за заштиту законитости је да се спречи „прешироко” коришћење могућности за улагање тог ванред-

а шта је друго – погрешно или непотпуно утврђено чињенично стање, него *неистина*, односно *неистинито утврђено чињенично стање*.

ног правног лека, те евентуално сувише „рутинско” ангажовање Врховног касационог суда, као највишег суда у Републици. То не само да је потенцијално противуставно, већ је супротно и процесноправној логици, јер такав механизам подразумева да Врховни касациони суд већ у старту и без вођења правог поступка оцене (не) постојања разлога који се наводе у конкретном захтеву за заштиту законитости, констатује да постоји одговарајућа повреда закона, али да нема довољан степен релевантности, тј. да није од значаја за правилну и уједначену примену права.

Чак би се могло закључити да се на такав начин, с обзиром да према одредби члана 486 став 2 Законика, Врховни касациони суд није дужан да одлучује о сваком поднесеном захтеву за заштиту законитости, фактички доводи у питање адекватност и самог назива овог ванредног правног лека, јер се њиме, што је помало парадоксално, у ствари *више ни не штити законитост, већ се „заштићује” уједначена и правилна примена закона*, односно права, па би се онда могло сматрати да би у светлу нове законске регулативе која се односи на лимитирано одлучивање о захтеву за заштиту законитости, термилошки коректнији, односно адекватнији назив овог ванредног правног лека, могао да буде – *захтев за уједначавање примене права и правилну примену закона*.¹²

¹² Више о томе: М.Шкулић и Г.Илић, *Нови Законик о кривичном поступку*

6. Погрешна пракса Врховног касационог суда у погледу лимитирања подношења захтева од стране окривљеног

Као што је претходно објашњено, питање дозвољености захтева за заштиту законитости у Законнику о кривичном поступку се решава тако што се прво у општем смислу уређује основ за подношење захтева за заштиту законитости, те се потом одређене одлуке или процесне повреде, искључују од могућности да буду побијане тим ванредним правним леком. Такође је већ објашњено да могућност да захтев за заштиту законитости поднесе субјекти у функцији одбране представља врло *крупну новину* прописану новим Закоником о кривичном поступку. Сада овај ванредни правни лек није више ексклузивао *јавнотужилачко ванредно правно средство*, као што је то раније код нас било деценијама. Могућност да се он уложи припада и субјектима у функцији одбране, боље речено – окривљеном, али само ако има браниоца и уколико ванредни правни лек поднесе „посредством”, односно *преко* браниоца. Није споран начелни *ratio legis* ове нове законске могућности, који је утемељен на

Србије – један корак напред, два корака назад, Удружење јавних тужилаца Србије, Правни факултет у Београду и Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2012. Адреса за преузимање текста са сајта: <http://www.uts.org.rs/images/stories/061212.novi.zakonik.o.krivicnom.postupku.pdf>.

једном сегменту начела правичног вођења кривичног поступка, а то је *правило о једнакости „оружја” странака* у поступку. Ово ипак није сасвим консеквентно спроведено, јер када се ради о захтеву за заштиту законитости који се подноси од стране субјеката у функцији одбране, а темељи се на неком од Закоником таксативно и лимитативно стриктно наведених разлога, онда је прописан и посебан услов који се тиче како претходног коришћења жалбе против првостепене пресуде, тако и поштовања одређеног Закоником дефинисаног рока. Такви лимитирајући додатни услови нису предвиђени када захтев за заштиту законитости подноси Републички јавни тужилац.

Већ је истакнуто и да, иако је на први поглед тиме што се омогућава подношење захтева за заштиту законитости не само од стране Републиког јавног тужиоца већ и субјеката у функцији одбране, веома проширена могућност побијања правноснажне судске одлуке тим ванредним правним леком, могућност ефективног мењања правноснажне одлуке суда, захваљајући подношењу захтева за заштиту законитости, значајно је умањења јер је у ЗКП-у прописано да Врховни касациони суд о том захтеву када је поднет због повреде закона *неће одлучивати безусловно, већ само ако сматра* да је реч о питању од значаја за *правилну примену права или уједначену примену права*. У претходном тексту је објашњено

да се ради о ограничењу које је потенцијално противуствано.

Републички јавни тужилац има *потпуно право подношења захтева за заштиту законитости*, како у односу на правац подношења, јер га може поднети на штету, односно у корист окривљеног, тако и у погледу непостојања посебних услова (попут рока) за подношење захтева. Обрнуто, када бранилац, односно окривљени преко браниоца подноси захтев који се темељи на одређеним законским разлозима, они морају испунити и одређене додатне посебне услове, који се своде на: 1) претходно коришћење жалбе; 2) поштовање одређеног законског рока. Захтев за заштиту законитости може се поднети и након што је окривљени обухваћен актом амнестије или помиловања или је наступила застарелост, или је окривљени умро, или је казна у потпуности издржана.

Из законске формулације произлази да окривљени и бранилац могу поднети захтев за заштиту законитости *из било којег разлога* из којег се и иначе може поднети то ванредно правно средство, а да једино онда када је у питању неки од тих таксативно набројаних разлога (попут кршења правила о обавезној стручној одбрани, истицања да постоји нека трајна процесна сметња итд.), он мора захтев поднети у одређеном року, те је при том, неопходно и да је субјект у функцији одбране претходно против одлуке коју побија користио жалбу.

Судска пракса овде резонује дру-

гачије, а нама се чини да релевантне норме Законика о кривичном поступку *тумачи погрешно*. Врховни касациони суд је стао на становиште да окривљени једино из тих таксативно набројаних разлога *уопште и може подносити захтев за заштиту законитости*. Ово је став који у ствари, ову варијанту захтева за заштиту законитости „уподобљује“ некада постојећем ванредном правном леку, који је био искључиво у функцији одбране – захтеву за испитивање законитости правноснажне пресуде (ЗКП из 2001), који се пре ЗКП-а из 2001. године слично називао – захтев за ванредно преиспитивање правноснажне пресуде.

Тако је у свом решењу бр. КЗЗ РЗ 2/13, *Врховни касациони суд* садржину члана 485 став 4 ЗКП-а тумачио као *ограничење* права окривљеног и браниоца на подношење захтева за заштиту законитости, који се може односити једино на *таксативно набројане повреде* у члану 485 став 4 ЗКП-а, што истовремено значи да је захтев за заштиту законитости субјеката у функцији одбране поред тога и додатно лимитиран у временском смислу, јер се мора поднети у одређеном року – тридесет дана од дана пријема правноснажне одлуке суда или јавног тужилаштва. У ствари, у овој одлуци Врховног касационог суда је спорно и да ли окривљени претходно увек морао да буде кориштен редовни правни лек, јер када се ради о одлукама јавног тужиоца, некада није ни

прописана могућност жалбе, као када се ради о наредби за спровођење истраге. Чини се да Врховни касациони суд не сматра ни да је уопште могућ захтев за заштиту законитости против такве наредбе, а што не би било оправдано, јер у самом законском тексту нема таквог ограничења.¹³

У одлуци *Врховног касационог суда - РЗ 2/13*, наводи се: „Одредбама члана 485 став 1 ЗКП прописани су разлози због којих субјекти из члана 483 став 1 ЗКП-а (Републички јавни тужилац, окривљени и његов бранилац), могу поднети овај ванредни правни лек против правноснажне одлуке јавног тужиоца или суда или због повреде одредаба поступка који је претходио њеном доношењу. Између осталог, као разлог за доношење захтева за заштиту законитости одредбом члана 485 став 1 тачка 1 ЗКП, предвиђена је повреда закона која, сходно одредбама става 2 истог члана, постоји ако је правноснажном одлуком суда или у поступку који је претходио њеном доношењу, повређена одредба кривичног поступка или ако је на чињенично стање утврђено у правноснажној одлуци погрешно примењен закон. Чланом 485 став 4 ЗКП прописано је због којих повреда окривљени може поднети захтев за заштиту законитости, а то су повреда одредаба ЗКП из члана

74, члана 438 став 1 тач. 1 и 4 и тач. 7 до 10 и става 2 тачка 1, члана 439 тач. 1 до 3 и члана 441 ст. 3 и 4 ЗКП, учињено у првостепеном и поступку пред апелационим судом, као и да овај ванредни правни лек окривљени може поднети у року од 30 дана од дана када му је достављена правноснажна одлука под условом да је против те одлуке користио редовни правни лек.“

Овај став Врховног касационог суда је по нашем мишљењу *погрешан*. Наиме, можда је то била интенција када се писао нови ЗКП (односно нацрт из којег је он касније произишао), али то уствари не пише у законском тексту који је на снази, сходно којем окривљени и бранилац захтев за заштиту законитости могу, исто као и Републички јавни тужилац, да поднесу из било ког разлога из којег се тај ванредни правни лек и иначе може поднети, а *једино* када се ради о захтеву који се заснива на неком од таксативно набројаних разлога (члан 485 став 4 ЗКП), то право окривљеног и браниоца се *ограничава у два смисла*: 1) против одлуке која се побија, је подносилац захтева претходно морао да користи редован правни лек, те 2) захтев се мора поднети одређеном року. Захтев за заштиту законитости поднесен од стране субјеката у функцији одбране (окривљеног и браниоца), би се могао одбацити само када није испуњен неких од тих услова, а ради се о захтеву који се темељи на неком од тих таксативно набројаних разлога, док у

погледу захтева који се заснива на било којем другом законском разлогу, нема таквих услова и њих не би требало одбацити због тога што није поднесен у року, или што претходно није коришћена жалба, јер се *ти услови ни не тичу таквих захтева за заштиту законитости*.

7. Закључак

Захтев за заштиту законитости је ванредни правни лек који има своју јасну процесну „физиономију“ и сврху, али је законско решење садржано у важећем Законику о кривичном поступку мањкаво и било би добро да се у предстојећој реформи нашег кривичног поступка, односно реформи „која још увек траје“, обрати пажња и на то питање.

Од начелне је важности да се одступи од садашњег крутог лимитирања захтева (а што је и противуставно), које се своди на давање „априорног“ права Врховном касационом суду да о поднесеном захтеву одлучује само ако сматра да је повреда закона на коју се у захтеву указује од *значаја за правилну и уједначену примену права*.

Поред тога, ако би се законодавац определио само за одговарајућу мању „поправку“ садашњег ЗКП-а, а не његове корените измене или доношење новог Законика (што би било најбоље), неопходно је између осталог прецизирати и да ли окривљени (преко браниоца према садашњем ЗКП-у – члан 483 став 3), може подносити захтев

¹³ Иста аргументација садржана је и у одлукама Врховног касационог суда ВКС, Кзз ОК 2/2012 од 01.03.2012. године и ВКС, Кзз ОК 12/2012 од 05.05.2013. године.

за заштиту законитости из свих разлога из којих се он и иначе, може подносити или је лимитиран стриктним законским условима, тј. само одређеним разлозима, поштовањем рока, те претходним коришћењем жалбе, какав је по нама погрешан став Врховног касационог суда, који одредбе члана 485 став 4 ЗКП, тумачи као својеврсну „рестрикцију“ права окривљеног да уопште и подноси захтев за заштиту законитости, али при том, „заборавља“ на одредбе члана 483 ЗКП став 1, по којима захтев за заштиту законитости могу поднети Републички јавни тужилац, окривљени и његов бранилац, те не примећује да је одредба члана 485 став 4 формулисана тако да се услови који се односе на захтев који подноси окривљени (рок и претходно коришћење жалбе), односе само на захтев који се тичу одређених у тој одредби ЗКП-а таксативно набројаних повреда Законика о кривичном поступку, учињених у првостепеном поступку или поступку пред апелационим судом.

Када се у члану 485 став 4 говори о повредама Законика о кривичном поступку учињеним у првостепеном поступку или поступку пред апелационим судом, постоји потенцијална правна празнина, јер се повреде могу учинити и у поступку пред вишим судом када он одлучује о жалбама против првостепених одлука основних судова за кривична дела за која је прописана новчана казна и казна затвора до пет година, што у жар-

гонском смислу представља тзв. „малу апелацију“. Док се и ово питање не реши стриктно неким будућим изменама Законика о кривичном поступку, требало би сматрати да се захтев за заштиту законитости у смислу члана 485 став 4 може подносити и због повреда Законика о кривичном поступку учињеним у поступку пред вишим судом, онда када је он био у функцији жалбеног суда.

Требало би такође размислити да се у складу са нашом досадашњом вишедеценијском традицијом, захтев за заштиту законитости опет у ЗКП-у пропише као „ексклузивни“ јавнотужилачко ванредно правно средство. Наравно, ово би морало бити праћено и „давањем“ одређених и адекватних процесних могућности, што значи да је потребно да када је реч о субјектима у функцији одбране, поново сходно начелу правичног кривичног поступка, тј. његовог сегмента који се односи на „једнакост оружја“, уведе одговарајући процесни „пандам“, попут некадашњег захтева за испитивање законитости правноснажне пресуде, тј. раније постојећег захтева за ванредно преиспитивање правноснажне пресуде.

Такође би требало елиминисати и садашње лоше решење (вероватно инспирисано правилима која се односе на ревизију у парничном поступку), по којем захтев за заштиту законитости окривљени подноси искључиво „преко браниоца“.

Кривично процесни адекватности коруптивних

др СТАНКО БЕЈАТОВИЋ
редовни професор
Правног факултета
Универзитета у Крагујевцу

1. Опште напомене

Предуслови адекватности борбе против коруптивних кривичних дела, као уосталом и криминалитета уопште, су бројни. Међу њима посебан значај имају предуслови кривично процесног карактера, а у оквиру њих пре свега кривично процесно законодавство схваћено у свом ширем значењу¹. И у теорији и у пракси неспорна је како њихова функционална повезаност тако и чињеница да од квалитета законске норме, њене адекватне примене у пракси, степена злоупотребе права, као и од организације и функционисања правосудних институција које примењују законску норму, у не малом обиму зависи и степен адекватности државе на пољу борбе и против ове врсте криминалитета. Само у случају када одређени законски текст одговара савременим захтевима борбе против криминалитета, када његове норме налазе аде-

кватну примену у пракси, када се злоупотребе права своде на минималне случајеве или пак само на његове покушаје, и када постоји адекватна организација и функционисање органа који примењују такве законске прописе (суда, тужилаштва и полиције) створени су предуслови адекватне државне реакције не само против ове врсте криминалитета већ и криминалитета уопште. Само под овим условима кривично процесно законодавство је инструмент адекватности државне реакције на пољу борбе против криминалитета уопште, а тиме и коруптивног као једног од његових најтежих облика.² Оваква каузална повеза-

¹ Види: Бејатовић, С., Кривично процесно право, ЈП „Сл.гласник”, Београд, 2016., стр. 34.

² Види: Воск, М., О узроцима корупције и њеној неминовности у савременом друштву, Борба против корупције- Искуства у примени, Институт за упоредно право, Београд, 2013., стр.11-20.; Стојановић,З., Кривично законодавство и тешки облици криминалитета, Тешки облици криминала, Институт за кри-минолошка и социолошка истраживања, Београд, 2004, стр. 33-44; Бејатовић,С., Кривично-процесно законодавство и тешки облици криминалитета, Тешки облици криминала., Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2004,стр. 44-64; Игњатовић, Ђ., Сузбијање најтежих облика

инструменти борбе против кривичних дела

ност између кривичног процесног законодавства и адекватности поступања надлежних државних органа посебно долази до изражаја управо код тешких облика криминалитета у које спада и коруптивни криминалитет, који је најалост особеност не само наше државе, већ и поодавно глобални проблем.³ Ово из разлога што је управо код ових облика криминалитета неспорна нужност, неопходност и оправданост што ефикасније примене мера кривичне принуде, а предуслов за то је и ефикасан кривични поступак чији степен реализације зависи управо од управо наведених претпоставки.

Ако се прихвати постављена хипотеза да кривично процесно законодавство (а пре свега Законик о кривичном поступку као његов кључни репрезент) стоји у каузалном односу са сте-

криминалитета у условима транзиције и несигурности, Тешки облици криминала, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2004.тр. 5-32.

³ Види: Борба против корупције - Искуства у примени, Институт за упоредно право, Београд, 2013.

пенем ефикасности кривичног поступка, а тиме и адекватности борбе против криминалитета уопште, односно да је само адекватно – савремено кривично процесно законодавство, законодавство усклађено са друштвеном стварношћу у функцији те адекватности, онда се морају поставити, а потом и дати одговори на два кључна питања. *Прво*, које то предуслове мора да испуњава законски текст да би био у функцији адекватне борбе против криминалитета? *Друго*, да ли позитивно кривично процесно законодавство Србије испуњава те предуслове и уколико не, шта би требало предузети по том питању?

Када је реч о првом питању, онда треба констатовати пре свега следеће. Да би конкретне кривичнопроцесне норме биле у функцији криминалне политике, а тиме, посматрано са аспекта ове врсте криминалитета, и у функцији превенције коруптивног понашања, треба да одговарају савременим захтевима борбе против криминалитета, да буди усклађени са релевантним међународним

правним актима из ове области, да буду усклађени са нашом стварношћу и да буду применљиви. Нормативни систем кривичног процесног законодавства једне државе треба да буде применљив, друштвено рационалан и правичан. Субјекти задужени за њихову примену (пре свега судови, јавна тужилаштва и полиција) треба да примењују норму у мери која одговара законској интенцији и стварним потребама борбе против криминалитета. Свако одступање од тог доводи до несклада између нормативног и реалног, између оног што је законом прописано и оног што се дешава у практичној примени закона. Закон не треба да прописује оне институте и она решења која се у практичној примени не могу реализовати или нису друштвено оправдана. Са друге стране, органи који примењују закон не могу да у таквом степену дерогирају законска решења да их чине бесмисленим и претварају у декларативне одредбе. Између нормативног и апликативног аспекта законске норме мора да се успостави једна нормална и

рационална еквиваленција, да и на једној и на другој страни постоји осећај вредности о стварним друштвеним потребама и криминално-политичким захтевима у прописивању појединих института и решења уопште и њиховој примени у пракси. Само у таквом случају кривично процесно законодавство конкретне државе је у функцији жељеног степена превенције не само ове врсте криминалитета већ и сваког другог недозвољеног понашања. Превентивна функција законске норме уопште, а тиме и норми кривичног процесног права, није толико у њеној строгости колико у неминовности њене примене на свако лице у случајевима када су испуњени за то прописани законски услови. Поред тога, да би законска норма по свом садржају била у овој функцији, она мора да садржи висок степен прецизности одређивања појединих законских појмова (израза), као и јасне услове за примену одређених мера и института. Речју, прецизност садржаја кривичноправне норме уопште мора да буде изузетно висока⁴. И поред огромног значаја овог предуслова, мора се имати у виду и чињеница да то нису једини предуслови успешности

4 Бејатовић, С., Међународни правни стандарди у области кривичног процесног права и начин њихове имплементације у Законик о кривичном поступку, Зборник „Законодавни поступак и казнено законодавство“, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2009, 114-116.

превенције коруптивног криминалитета. Ту су и бројни други фактори међу којима посебан значај имају два. Прво, *ефикасност кривичног поступка која, поред осталог, зависи и од организације и функционисања субјеката задужених за примену конкретног законског текста (пре свега суда и јавног тужилаштва)*⁵ и злоупотребе конкретне законске норме која мора бити искључена или сведена на најмању могућу меру. Друго, *ефикасно одузимање имовинске користи прибављене вршењем коруптивних кривичних дела*. Само у узајамној повезаности свих ових фактора кривично процесно законодавство даје допринос жељеном степену његовог дејства на пољу адекватности борбе против криминалитета уопште, а тиме и против коруптивног криминалитета.⁶

Одговор на другопостављено питање да ли позитивно кривично процесно законодавство Србије испуњава услове неопходне за адекватну борбу против коруптивног криминалитета или не, и ако не шта би требало предузети по том питању, могуће је дати

5 О појединачним особеностима сваког од ових фактора Зборник, види: “Кривично законодавство, организација правосуђа и ефикасност поступања у кривичним стварима”, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2008.

6 Бејатовић, С., *Казнена политика законодавца и реформа кривичног процесног законодавства Србије*, Мон. “Казнена политика (закон и пракса)”, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2013, стр. 5-120

тек на основу извршене анализе кључних одредаба позитивног текста не само Законика о кривичном поступку, већ и других законских текстова из ове области. Такође, имајући у виду честу присутност транснационалног елемента коруптивних кривичних дела, потребно је извршити и оцену усклађености позитивног законског текста са међународним стандардима, што је предмет анализе следећег дела рада.

2. Позитивно кривично процесно законодавство Србије и адекватност супротстављања коруптивним кривичним делима (усаглашеност са међународним правним документима и искуства у примени)

Једно од препознатљивијих обележја кривичног процесног законодавства Србије у последњих петнаестак година, од почетка рада на његовој реформи, су изузетно честе законодавне интервенције⁷. Оне су толико честе да се оправдано поставља и питање да ли су оне као такве у складу са у знатној мери конзервативном природом ове гране права. У периоду од 2001. године до да-

7 Види: Шкулић, М., Кривичнопроцесно законодавство Републике Србије- нормативни аспект адекватности или неадекватности државне реакције на криминалитет, Збор. “Суђење у размном року и други кривичноправни инструменти државне реакције на криминалитет, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2015, стр.41-75.

нас, Србија је усвојила три нова ЗКП-а, а сваки од њих је у току свог важења претрпео већи број измена и допуна⁸, а присутни су и случајеви покретања поступка и нових измена и допуна ЗКП-а од стране надлежних државних органа. Ако се овоме дода и чињеница да су поједини од ових законских текстова престајали да важе и пре почетка њихове примене⁹, онда се долази до закључка да су тиме правна сигурност и стабилност у одређеном степену доведени у питање. Оваква законодавна политика резултат је лутања законодавца у изналагању решења која би била у функцији прокламованих (сасвим оправданих) општих циљева реформе, а то је, поред осталог, и усклађивање домаћег кривичног процесног законодавства са међународним конвенцијама које је Република Србија ратификовала и стварање нормативне основе за ефикаснији кривични поступак. Даље, поред овако честих законодавних интервенција процес реформе прати и још једна негативност. Она се огледа у чињеници да је не мали број законодавних активности врло често спровођен несистематски, исхитрено, што је утицало на квалитет рада и ефикасност правосуђа, на правну

8 Бејатовић, С., Нови ЗКП РС и адекватност државне реакције на криминалитет, Збор. ``Тешки облици криминалитета и државна реакција``, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Требиње, 2013, стр. 31-53.

9 Случај са ЗКП из 2006.

сигурност и слободе и права људи и грађана.¹⁰

Полазећи од изнесених претпоставки адекватности државних органа на пољу борбе против ове врсте криминалитета, два су питања кључна. Прво се тиче усклађености нашег кривичног процесног законодавства са међународним *антикоруптивним стандардима*. Друго, да ли су *норме реформисаног кривичног процесног законодавства у функцији ефикасности поступања надлежних државних органа како код ове врсте криминалитета, тако и криминалитета уопште?*

Када је реч о првонаведеном питању – питању степена имплементације антикоруптивних међународних правних стандарда у наше позитивно кривичнопроцесно законодавство – треба пре свега констатовати да се у раду на реформи кривичног процесног законодавства Србије водило рачуна и о имплементацији међународних антикоруптивних кривичнопроцесних стандарда у позитивно кривично процесно законодавство, односно о његовом усклађивању са релевантним међународним правним актима овог карактера. Анализа усклађености позитивних кривичнопроцесних аката Србије са одредбама

10 Бејатовић, С., Суђење у разумном року као међународни правни стандард (кривичнопроцесни инструменти-норма и пракса), Збор. ``Суђење у разумном року и други кривичноправни инструменти државне реакције на криминалитет, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2015., стр. 313-338.

релевантних међународних правних аката и стандарда из ове области показује три кључне ствари.

Прво, процес имплементације ових стандарда није био обележје процеса реформе као целине већ се усклађеност у појединим случајевима вршила спорадично. Као пример можемо навести специјалне истражне технике¹¹ чија примена у почетку њиховог озакоњења није била предвиђена код коруптивних кривичних дела. Међутим, накнадним изменама и допунама законског текста, а у складу са ГРЕКО препорукама, дошло је до значајног напретка и по овом питању. Проширена је могућност њихове примене и код коруптивних кривичних дела.¹²

Друго, када је реч о ЗКП РС из 2011. године, оцена степена имплементације међународних стандарда зависи од начина посматрања. Да ли је реч о начелном посматрању или пак о нормативној разради конкретних међународних правних стандарда у овом законском тексту? Ако се ова проблематика начелно посматра, онда се може констатовати да је кривично процесно законодавство Србије у највећем степену усклађено са антикоруптивним међународним правним стандар-

11 О специјалним истражним техникама види: Бановић, Б., Примена специјалних истражних техника у превенцији и репресији тешких облика криминалитета, Збор. ``Тешки облици криминалитета и државна реакција``, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Требиње, 2013., стр. 148-171/

12 Види члан 162. ЗКП РС

дима. Неколике су групе његових одредби које потврђују исправност овакве једне констатације:

1. Одредбе о могућности примене специјалних истражних техника (*посебних доказних радњи*) и код коруптивних кривичних дела. Сходно чл. 162. ст. 1. тач. 2. ЗКП посебне доказне радње могу се, под законом предвиђеним условима, применити и за коруптивна кривична дела. Предвиђањем могућности примене ових радњи и код коруптивних кривичних дела повећан је капацитет откривања и доказивања коруптивних кривичних дела чиме је испуњен најважнији услов који се тиче кривичнопроцесног аспекта законског увођења међународних антикорупционих стандарда у национално кривично процесно законодавство.¹³

2. Одредбе о заштити сведока које предвиђају и могућност одређивања статуса заштићеног сведока и у случају коруптивних кривичних дела. У нормирању проблематике заштите сведока, Законик прави разлику у инструментима заштите посебно осетљивих сведока (сведока који је с обзиром на узраст, животну искуство, начин живота, пол, здравствено стање, природу, начин или последице извршеног кривичног дела, односно друге околности случаја

посебно осетљивог сведока) и заштите сведока од застрашивања (сведоци код којих постоје околности које указују да би сведок давањем исказа или одговором на поједина питања себе или себи блиска лица изложио опасности по живот, здравље, слободу или имовину већег обима). Инструменти заштите посебно осетљивих сведока¹⁴ су вишеструки и садржани су у чл.104. Законика. Насупрот њима, мере посебне заштите сведока од застрашивања обухватају испитивање заштићеног сведока под условима и на начин који обезбеђују да се његова истоветност не открије јавности, а изузетно ни окривљеном и његовом браниоцу, али све у складу са Закоником. Мере посебне заштите којима се обезбеђује да се истоветност заштићеног сведока не открије јавности су искључење јавности са главног претреса и забрана објављивања података о истоветности сведока. Мери посебне заштите којом се окривљеном и његовом браниоцу ускраћују подаци о истоветности заштићеног сведока суд може изузетно одредити ако након узимања изјава од сведока и јавног тужиоца утврди да је живот, здравље или слобода сведока или њему блиског лица у тој мери угрожена да то оправдава ограничење права

на одбрану, као и да је сведок веродостојан. Истоветност заштићеног сведока која је ускраћена на овакав начин суд ће открити окривљеном и његовом браниоцу најкасније 15 дана пре почетка главног претреса. Овоме додајмо и то да суд може одредити статус заштићеног сведока по службеној дужности, на захтев јавног тужиоца или самог сведока. Функционална надлежност суда за одлучивање зависна је од фазе поступка. Сходно овом критеријуму о одређивању статуса заштићеног сведока, решењем одлучује у току истраге судија за претходни поступак, а након потврђивања оптужнице веће. Уз ово, наше позитивно кривичнопроцесно законодавство доношењем Закона о заштити узбуњивача¹⁵ штити лица (сведока) која пријављују корупцију (тзв. *дувача у пиштаљку*) и тако је обезбедило кривичноправну заштиту узбуњивача (тзв. *дувача у пиштаљку*). Усвајањем овог законског текста решено је питање заштите државних службеника и намештеника, као и радника у јавном и приватном сектору, који су спремни да у општем интересу и у доброј вери пријаве корупцију. Односно, његовим усвајањем кривично процесно законодавство Србије се усаглашава са релевантним међународним правним актима и по овом питању.

3. Код вештачења која такође игра значајну улогу у поступку откривања и доказивања ове гру-

13 Бејатовић, С., Нови ЗКП РС и адекватност државне реакције на криминалитет, Збор. "Тешки облици криминалитета и државна реакција", Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Требиње, 2013, стр. 31-53.

14 Ђурђић, В., Кривичноправни инструменти државне реакција на тешке облике криминалитета, Збор. "Тешки облици криминалитета и државна реакција", Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Требиње, 2013. год., стр. 99-116.

15 „Сл. гласник РС”, бр.128/2014.

пе кривичних дела, позитивну новину представља установа стручног саветника¹⁶. Реч је о лицу које располаже стручним знањем из области у којој је одређено вештачење. Странка га може изабрати и пуномоћјем овластити када орган поступка одреди вештачење. У циљу практичне реализације његове функције, стручни саветник има право да буде обавештен о дану, часу и месту вештачења и да присуствује вештачењу којем имају право да присуствују окривљени и његов бранилац, да у току вештачења прегледа списе и предмет вештачења и предлаже вештаку предузимање одређених радњи, да даје примедбе на налаз и мишљење вештака, да на главном претресу поставља питања вештаку и да буде испитан о предмету вештачења. Пре испитивања од стручног саветника се захтева да положи заклетву, а дужност му је да пуномоћје, без одлагања, поднесе органу поступка, да странци пружи помоћ стручно, савесно и благовремено, да не злоупотребава своја права и да не одуговлачи поступак¹⁷.

4. Одредбе позитивног кривичног процесног законодавства Србије (посматрано у ширем сми-

16 Илић, Г., Кривичнопроцесно законодавство Србије и стандарди Европске уније, Збор. ``Кривично законодавство Србије и стандарди Европске уније``, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2010, стр. 35.

17 Детаљније о положају овог процесног субјекта види: Бејатовић, С., Кривичнопроцесно право, ЈП ``Сл. гласник``, Београд, 2016., стр. 152-158.

слу значења) које представљају основ формирања специјализованих органа и на пољу откривања и доказивања коруптивних кривичних дела, као један од стандарда када је реч о овој проблематици уопште, су задовољавајуће.

5. Посебну групу норми које говоре у прилог исправности изнесене опште констатације по овом питању чини читав сет норми којима се ствара нормативна основа за ефикасније откривање, доказивање и пресуђење не само ових кривичних дела већ и кривичних дела уопште. То је случај нпр. са предвиђањем широког круга поједностављених форми поступања, променом концепта истраге, процесном дисциплином и сл¹⁸. Међутим, ако се ова проблематика посматра са аспекта конкретне разраде начелно посматрано оправданих решења, долази се до сасвим супротног закључка. Он је садржан у чињеници да је највећи број нових решења тако нормативно конципиран да није у функцији прокламованих циљева реформе – у функцији стварања нормативне основе за ефикаснији кривични поступак уз истовремено вођење рачуна о две претпоставке. Да то буде усаглашено са међународним правним стандардима и да није на уштрб међународним актима и националном законодавству загарантованих слобода и права учесника кри-

18 Види: Нова решења у казненом законодавству Србије и њихова практична примена, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2013.

вичног поступка. Безброј је примера за исправност овакве једне констатације и сви они говоре о нужности што хитнијих интервенција у тексту важећег ЗКП-а, о неопходности што хитнијег наставка рада на реформи кривичног процесног законодавства Србије.¹⁹ Међу решењима важећег ЗКП овог карактера, посматрано са аспекта овог рада, посебно се истичу она која се тичу концепта истраге који је само по називу тужилачки, а у суштини тужилачко-бранилачки хибрид, концепт где највећи број одредаба њене нормативне разраде није у функцији њене ефикасности ни у функцији потребног степена заштите међународним актима и националним законодавством загарантованих слобода и права осумњиченог и окривљеног лица; споразума о признању кривичног дела који је могуће закључити и за најтежа кривична дела и са казном чији минимум није Законом прописан – тј. и са најблажом кривичном санкцијом, затим одсуством потребног степена заштите оштећеног лица и сл; начела опортунитета кривичног гоњења где нема адекватних инструмената контроле примене његове оправданости нити пак потребног степена заштите лица оштећеног кривичним делом поводом којег се користи ово начело; изузетно великог броја инструктивних норми и још већег броја

19 Види: Нова решења у казненом законодавству Србије и њихова практична примена, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2013

непрецизно одређених института и других кривичнопроцесних појмова; елиминације начела истине; минимизирања улоге суда у утврђивању потребног степена истинитости кривичног догађаја; изузетно широких могућности примене и трајања мере притвора; могућности поновног отварања главног претреса и наставка доказног поступка пред првостепеним судом по уложеној жалби против првостепене пресуде и сл.²⁰

Треће, у вези са овим истакнимо и чињеницу да поред ЗКП-а и други законски текстови регулишу питања антикоруптивног деловања кривичног процесног карактера. То су пре свега Закон о програму заштите учесника у кривичном поступку²¹ којим је регулисано питање заштите учесника у кривичном поступку, Закон о одузимању имовине проистекле из кривичних дела којим је регулисано одузимање имовинске користи која потиче и од корупције, начин располагања одузетом противправном имо-

20 Види: Бејатовић, С., Казнена политика законодавца и реформа кривичног процесног законодавства Србије, Мон. „Казнена политика (Закон и пракса)”, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2013., стр. 5-148.; Шкулић, М., Кривичнопроцесно законодавство Републике Србије- норматини аспект адекватности или неадекватности државне реакције на криминалитет, Збор. „Суђење у разном року и други кривичноправни инструменти државне реакције на криминалитет, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2015., стр. 41-75.

21 „Сл. гласник РС”, бр. 85/2005

винском користи, а терет доказивања је пребачен на окривљеног и Закон о заштити узбуњивача, заштити лица (сведока) која пријављују корупцију (тзв. *дувача у пиштаљку*). На ова решења, као позитивним примерима, указано је и у Извештају о спровођењу Националне стратегије за борбу против корупције који је поднела Агенција за борбу против корупције.²²

3. Организација правосуђа и адекватност антикоруптивног деловања

Један од изузетно важних фактора ефикасности кривичног поступка, и то посебно његове квантитативне компоненте, јесте организација правосуђа, организација институција које не делују само у кривичном већ и пре покретања кривичног поступка (тужилаштва, суда, полиције, адвокатуре), односно њихова кадровска оспособљеност, адекватна организованост, материјално-техничка опремљеност и њихов положај у друштву. Иако поодавно изговорене и данас су, у овом контексту, оправдане и изузетно актуелне речи *Enrika Ferija* који каже „Закони вреде онолико коли-

22 Извештај о спровођењу Националне стратегије за борбу против корупције и Акционог плана за примену Националне стратегије за борбу против корупције, за 2010. годину, стр. 17-18. [http://www.ajac.rs/imaget/stories/Анекс 1 - Извештај о спровођењу Стратегије и Акционог плана-Спојен са насловном.пдф](http://www.ajac.rs/imaget/stories/Анекс%201%20Извештај%20о%20спровођењу%20Стратегије%20и%20Акционог%20плана-Спојен%20са%20насловном.пдф)

ко вреде људи који су позвани да их примењују”. И поред несумњивог утицаја фактора организације и других институција правосуђа које делују у конкретном кривичном предмету, улога суда и јавног тужилаштва у односу на ову проблематику је најзначајнија. Ови субјекти, а посебно јавно тужилаштво на свом значају, посматрано са аспекта ефикасности кривичног поступка, посебно добијају извршеном реформом кривичног процесног законодавства. Ово из разлога што се том реформом, односно ступањем на снагу ЗКП-а из 2011. године, радикално мења позиција ова два субјекта на пољу борбе против криминалитета омогућавајући им да употребом низа нових овлашћења (нпр. споразума о признању кривичног дела, већом применом начела опортунитета кривичног гоњења и сл.) радикално утичу пре свега на дужину трајања кривичног поступка, а тиме и на његову ефикасност као целину. Озакончењем нових института (пре свега споразума о признању кривичног дела, проширењем могућности примене начела опортунитета кривичног гоњења, променом концепта истраге и сл) ови субјекти, а посебно јавно тужилаштво су посебно добило на своме значају. Слободно се може рећи да су они, посматрано са аспекта овог фактора ефикасности кривичног поступка већ сада постали кључни. Од ефикасности њиховог деловања, нема сумње, зависи у

највећој могућој мери и ефикасност кривичног поступка као целине. С обзиром на ово поставља се питање које су то околности везане за организацију правосуђа, односно пре свега за ова два његова субјекта које су од директног утицаја на ефикасност кривичног поступка уопште. Бројне су како објективне тако и субјективне околности од непосредног значаја у вези са дејством овог фактора. Међу објективним околностима посебан значај имају бројно стање носилаца правосудних функција, њихово материјално-техничко стање и конкретан број кривичних предмета у раду сваког носиоца правосудне функције. Не улазећи у конкретнију разраду ових, као ни других околности ове врсте, јер би то захтевало много више и простора и времена, треба истаћи да стање наведених објективних околности везаних за организацију правосуђа још увек није на нивоу потребном за деловање ових субјеката (пре свега са тужилаштвом), није у складу са решењима, могућностима и захтевима извршене реформе кривичног процесног законодавства уопште. Ово се пре свега односи на њихово бројно стање и њихову материјално-техничку и просторну опремљеност. Са постојећим бројем кадрова и њиховом тренутном материјално-техничком опремљеношћу, јавна тужилаштва нису у стању (из објективних разлога) да реализују овлашћења која им даје нови

ЗКП²³. Ако се овоме дода и начин избора носилаца функција јавног тужилаштва, где велику улогу игра извршна власт,²⁴ онда проблем постаје још акутнији.

Поред наведених објективних околности, на ефикасност кривичног поступка имају утицај и околности субјективне природе, изражене кроз стручност и ангажованост носилаца правосудне функције у раду. У данашњем систему поделе власти и решењима новог кривичног процесног законодавства, у руке судије и тужиоца стављено је толико тога да се може рећи да све више они, а не законски текст, постају одлучујући фактор. Због овог, упоредо са стварањем објективних предуслова за ефикасан рад правосуђа неопходно је посветити посебну пажњу и стручности носилаца правосудних функција. Без претходне испуњености и једних и других предуслова нема успешног деловања на пољу борбе против корупције, односно криминалитета уопште, што још увек није случај.

Имајући у виду изнесено, битан корак на путу постизања жељеног циља је формирање, у оквиру

23 Илић, Г., Положај јавног тужиоца према новом ЗКП „Збор „Актуелна питања кривичног законодавства (Нормативни и практични аспект)”, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2012., стр.160-166.

24 Ђурђић, В., Јавни тужилац као субјекат казнене политике, Казнена политика (раскол између закона и његове примене), Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Источно Сарајево, 2012., стр.87-100.

Републичког јавног тужилаштва, одељења за борбу против корупције укључујући и кривична дела привредног криминала која су повезана с корупцијом, ради гоњења тежих случајева корупције, у складу са Законом о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела, а на основу плана и програма рада РЈТ. У склопу овог треба истаћи и чињеницу да је Законом о јавном тужилаштву уведена обавезна накнадна контрола одлуке тужилаштва у случајевима непокретања или обуставе поступка за кривична дела с елементима корупције или у случајевима одуговлачења кривичних поступака, тако да се одлуке којима се одбацују кривичне пријаве или одустаје од гоњења након спроведене истраге или на главном претресу доносе у зборном саставу уз обавезно учешће јавног тужиоца односно првог заменика или руководиоца одељења. Затим, формирано је и Одељење за праћење и спровођење ове препоруке, а донето је и упутство о обавези обавештавања о примљеним кривичним пријавама с коруптивним елементима и састављен списак кривичних дела која ће бити праћена. Даље, правосудним законима су регулисане превентивне мере и контролни механизми за спречавање сукоба интереса носилаца правосудних функција, док су Законом о Агенцији за

борбу против корупције функционери у правосуђу обухваћени дефиницијом јавног функционера и подлежу прописаним обавезама и облицима контроле. Затим, забрањено је и санкционисано политичко деловање носилаца правосудних функција и успостављен је систем контроле. Судским пословником је установљена обавеза објављивања информације о правоснажно окончаним судским поступцима када је то законом или посебним поступцима предвиђено, као и у случајевима када је јавност за то посебно заинтересована. Успостављен је законски основ за увођење ограничења за вршење делатности особе правоснажно осуђене за кривична дела са елементима корупције.²⁵ Етички кодекси за судије и јавне тужиоце су донети. Међутим, свест о њиховом постојању а посебно о њиховим начелима ни код судија ни тужилаца није на жељеном нивоу без чега они у не малом броју случајева представљају мртво слово на папиру. Или, иако је законом уређен поступак праћења притужби на рад носилаца правосудних функција, није предвиђено и вођење посебне евиденције о праћењу притужби које се односе на корупцију²⁶. Уз ово,

25 Извештај о спровођењу Националне стратегије за борбу против корупције и Акционог плана за примену Националне стратегије за борбу против корупције, за 2010. годину, стр. 17-18. <http://www.acas.rs/images/stories/Aneks>

26 Извештај о спровођењу Националне стратегије за борбу против корупције и Акционог плана за примену Националне

велики проблем у Србији налази се и у неефикасности кривичних поступака код коруптивних кривичних дела. У склопу овог још једном треба нагласити да када је у питању развој антикорупционе стратегије, лакши део посла је увођење међународних правних стандарда у кривично законодавство. Далеко је тежи проблем задовољавајућа имплементација тих стандарда у пракси. Поред тога, потребно је нагласити да постоји читав низ међународних антикорупционих стандарда који улазе у област превенције, едукације, организације привреде и управе, медија, организације цивилног друштва, међународне сарадње. На пример, највећи део Конвенције УН против корупције посвећен је превентивним стандардима. Поред тога, Национална стратегија за борбу против корупције Србије²⁷, највећи акценат ставља на увођењу мера превенције (нпр. програми интегритета, итд.). Међутим на томе је веома мало реално учињено у пракси²⁸.

стратегије за борбу против корупције, за 2010. годину, стр. 17-18. <http://www.acas.rs/images/stories/Aneks1>

27 Стратегија и Акциони план се могу преузети на адреси: <http://www.kogurcija.gov.rs/cms/item/home/ci.html>

28 Види: *Симоновић, Б.*, Међународни стандарди, кривично законодавство и имплементација антикорупцијских прописа у Србији, Мон. „Казнена политика”, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2014., стр. 143-157.

4. Међусобни односи и сарадња кривичнопроцесних субјеката и адекватност супротстављања корупцији

Међу факторе које утичу на ефикасност кривичног поступка спадају и међусобни односи и сарадња кривичнопроцесних субјеката. Односи и сарадња кривичнопроцесних субјеката, да би били у функцији ефикасног кривичног поступка, морају да буду обележје не само целог тока кривичног поступка, већ она мора да буде присутна и у поступку који претходи кривичном, с тим што конкретан вид тих односа и сарадње зависи од фазе поступка. Тако нпр. у истрази као првој и посебној фази кривичног поступка мора да дође до изражаја професионалан и ангажован однос између јавног тужиоца, полиције и судије за претходни поступак.²⁹ Затим, тај однос и сарадња мора да постоји и са браниоцем чијој још адекватној улози у поступку доприноси нови Законик о кривичном поступку. Слично овом, такав однос треба да буде и са полицијом, као и са другим процесним субјектима уколико долази до њиховог ангажовања. Речју, само професионални међусобни однос и активна сарадња кривичнопроцесних субјеката су

29 Бејатовић, С., Концепт истраге и нови ЗКП РС, Збор. „Нова решења у казненом законодавству Србије и њихова практична примена”, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2013., стр. 131-144.

у функцији брзе и квалитативно спроведене истраге, а на тај начин и у функцији ефикасности целог кривичног поступка, јер сасвим оправдано се каже „добра истрага значи и добра пресуда”. Више је могућих начина практичне реализације жељеног степена активне сарадње процесних субјеката ове фазе поступка. Међу њима посебну пажњу треба посветити одржавању заједничких састанака с циљем конкретизације начина конкретне сарадње у законом предвиђеним оквирима, и то почевши од нивоа који покривају виши судови и тужилаштва па до републичког нивоа и едукација субјеката ове сарадње по овом питању. Или, након подизања оптужнице па све до главног претреса, важно је активно праћење тока тог дела поступка и од стране јавног тужиоца и његово учешће у даљним процесним радњама у складу са Закоником. Даље, посматрано са аспекта овог фактора, посебну вредност има међусобни однос и сарадња кривичнопроцесних субјеката на главном претресу. Без активног и професионалног међусобног односа и сарадње кривичнопроцесних субјеката на главном претресу, не само да нема његовог трајања у границама нужним за објективно и потпуно расветљење и решење кривичне ствари, већ нема ни законите судске одлуке. Даље, ЗКП посебну и изричиту пажњу посвећује међусобном односу и сарадњи одређених кривичнопро-

цесних субјеката у практичној реализацији појединих врста посебних поступака, и то на начин што њихову судбину директно везује за ту сарадњу. Речју, цео кривични поступак, а то важи и за поступак који претходни кривичном,³⁰ мора да карактерише професионалан међусобни однос и активна сарадња кривичнопроцесних/процесних субјеката, с тим што она мора бити заснована искључиво и само на закону и подзаконским актима закљученим на основу закона. Свака друга сарадња не само да би била незаконита, већ и контрапродуктивна.

У вези са овим фактором ефикасности кривичног поступка, треба истаћи и чињеницу да је

30 Овде се превасходно мисли на сарадњу јавног тужиоца са полицијом на чему посебно инсистира ЗКП. Ово из разлога што је јавни тужилац руководиоца предистражног поступка и што он као орган кривичног гоњења зна најбоље шта му је потребно за ваљан и ефикасан кривични прогон. С обзиром на ово, сасвим је нормалан и исправан став законодавца по којем су полиција и други државни органи надлежни за откривање кривичних дела дужни да поступају по сваком захтеву надлежног јавног тужиоца, и да га обавештавају о свакој предузетој радњи. Међутим, и поред тога што сарадња ова два субјекта у предистражном поступку има посебан значај, то ни у ком случају не значи да је то једина сарадња у предистражном поступку. Насупрот, у циљу што ефикаснијег откривања кривичних дела и учинилаца и каснијег што краћег трајања кривичног поступка Законик инсистира и на сарадњи других субјеката. Нпр., судије за предходни поступак и надлежног јавног тужиоца, јавног тужиоца и осумњиченог, што посебно долази до изражаја код практичне примене начела опортунитета кривичног гоњења код пунолетних осумњичених лица.

он на свом значају још више добио након озакоњења низа нових института у кривичном процесном законодавству Србије. То је случај пре свега са споразумом о признању кривичног дела, промењеним концептом истраге и сл. Ово из разлога што практична реализација највећег броја ових нових кривичнопроцесних института зависи пре свега од степена сарадње субјеката који су субјекти њихове практичне реализације. С обзиром на такав њен значај питању *међусобних односа и сарадње кривичнопроцесних субјеката мора бити посвећена посебна пажња. Позитивно кривичнопроцесно законодавство даје добру нормативну основу за ту сарадњу. Међутим, она у пракси није на жељеном нивоу. Један од начина достизања жељеног степена међусобне сарадње процесних субјеката (пре свега полиције и јавног тужилаштва) је и одржавање заједничких састанака најмање свака два месеца и на истим анализирање уочених проблема међусобне сарадње и конкретизација мера конкретне сарадње, као и конкретизација последица непридржавања договореног.*

5. Злоупотреба нормe и адекватност супротста-вљања коруптивним кривичним делима

Један од следећих фактора који утиче на конкретну ефикасност кривичног поступка а тиме и ефикасност борбе против корупције јесте и злоупотреба права од стране појединих кривичнопроцесних субјеката. Имајући ово у виду сасвим је нормално што је у чл. 14. ст. 1. Законика о кривичном поступку нормирано начело забране злоупотребе права прописујући да је „суд дужан да поступак спроведе без одуговлачења и да онемогући сваку злоупотребу права усмерену на одуговлачење поступка”. У вези са оваквом садржином чл. 14. ст. 1. Законика, поставља се питање када постоји злоупотреба права. И поред тога што Законик користи термин „злоупотреба права” он не даје његово појмовно одређење. То је препуштено теорији у којој нема јединственог приступа у одређивању тог појма. Не улазећи у приказ различитих схватања појма „злоупотребе права”,³¹ јер би то прелазило природу овога рада, може се констатовати да злоупотреба права постоји у случају када се од стране овлашћених субјеката њихова, иначе законска

31 О томе види: Ђурђић, В., „Злоупотреба власти органа кривичног гоњења, Зборник радова Правног факултета у Нишу, 1996. година, Тематски број „Злоупотреба права”; Др Миливоје Марковић, „Злоупотреба права у грађанском парничном поступку, Архив за правне и друштвене науке, 1937.

овлашћења, иако формално-правно сагласна са законом, користе супротно духу и циљу нормe. Посматрано у овом контексту, могуће су бројне злоупотребе права и то од стране свих процесних субјеката.³² Тако нпр. међу онима који у таквом случају доводе до одуговлачења кривичног поступка и на тај начин директно утичу и на његову ефикасност од посебног значаја су бројне инструктивне нормe чије непоштовање увек није последица недостатка кадрова и њихове преоптерећености (случај нпр. кад јавни тужилац дуже времена не одбацује кривичну пријаву нити пак не иницира поступак. Или, слично је нпр. и у случајевима када се пресуда писмено не израђује у зато одређеном року и сл.); предлагање извођења доказа и ако се унапред зна да они немају никаквог значаја; „чување” доказа за поступак по правном леку и поред тога што се добро зна да тај доказ у првостепеном поступку има значај за утврђивање истине;³³ злоупотребе везане за институт изузећа, као и могуће злоупотребе у вези са доследном применом појединих начела кривичног поступка и сл.

Злоупотребу права као фактор ефикасности кривичног поступка није увек лако утврдити. Међутим, и поред тих тешкоћа злоупотреба права не сме да буде толерисана. Обавеза је суда да спречи злоупотребу права али не

32 О злоупотреби права, посебно када се ради о јавном тужиоцу, види: Ђурђић, В., „Злоупотреба власти...”, стр. 345.
33 Ђурђић, В., „Злоупотреба власти...”, стр.345.

спречавањем законом прописаних права процесних субјеката већ применом законом прописаних мера које му стоје на располагању према субјектима који злоупотребавају дато им право. То је случај пре свега са неприхватањем предлога извођења доказа који нису у функцији остваривања задатка кривичног поступка; или одређивање објективно нужног рока за предузимање одређене кривичнопроцесне радње (нпр. за обављање наложеног вештачења).

На крају у вези са овим фактором треба истаћи и чињеницу да бројне инструктивне нормe у позитивном кривичном процесном законодавству Србије представљају покриће за злоупотребе законске нормe. Ово посебно обзиром на чињеницу да њихово непоштовање није увек последица недостатка кадрова и њихове преоптерећености. С обзиром на ово, као и на чињеницу да то директно утиче на ефикасност реаговања надлежних државних органа на коруптивни као и сваки други криминалитет, неопходно је посветити посебну пажњу искључењу услова могућности злоупотребе права по овом основу, нпр. прописивањем конкретних последица непоштовања инструктивних рокова.³⁴

34 Бејатовић, С., Главни претрес и његов допринос обезбеђењу суђења у разумном року, Глави претрес и суђење у разумном року – регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени, Мисија ОУЕБС-у Србији, Београд, 2015., стр.9-33.

6. Одузимање незаконито стечене имовинске користи вршењем коруптивних кривичних дела као инструмент адекватности борбе против корупције

Један од изузетно важних, неизоставних предуслова адекватности супротстављања коруптивном као и сваком другом криминалитету у чијој основи је стицање имовинске користи као мотива њиховог вршења, јесте и одузимање имовинске користи стечене вршењем ових кривичних дела. Тек са ефикасним одузимањем имовинске користи стечене корупцијом и ефикасним кривичним поступком уопште, превентивно дејство кривичног законодавства добија свој прави смисао. С обзиром на ово, треба пре свега истаћи да је практична реализација одузимања имовинске користи прибављене вршењем коруптивних кривичних дела условљено такође двема претпоставкама. Прво, законском нормом која, посматрано са овог аспекта, мора бити усклађена са међународним правним стандардима из ове области, а они су бројни.³⁵

35 Види: Бејатовић, С., Криминалнополитички разлози и начин озакоњења института одузимања имовине стечене кривичним делима, Мон. „Одузимање имовине стечене кривичним дјелима у Босни и Херцеговини: садашњост и изазови за будућност”, II допуњено издање, ВШУП Бања Лука, Бања Лука, 2014., стр.51-75.

Друго, морају бити створени сви предуслови за адекватну примену такве норме, а и они су такође бројни. Да ли су ове претпоставке испуњене у Републици Србији? До сада извршена истраживања показују да оне у целости још увек нису. Ипак, доношењем Закона о одузимању имовине проистекле из кривичних дела³⁶ створена је још једна нормативна претпоставка за ефикасно деловање државе на пољу борбе против овог, као и других облика тешких кривичних дела с имовинским обележјем. Ово посебно с обзиром на чињеницу што је овим законом створена нормативна основа за одузимање имовинске користи која потиче од корупције, решено питање начина располагања одузетом противправном имовинском користи, терет доказивања је пребачен на окривљеног, односно створени су нормативни услови у вези са увођењем специјалних истражних техника у откривању и доказивању корупције, као и у вези са проширењем законске одредбе о привременом блокирању сумњивих трансакција, како би њима била обухваћена сва кривична дела корупције³⁷.

36 „Сл.гласник РС” бр. 32/2013 („Сл.гласник РС”, бр. 32/2013)

37 Види: Мон. „Одузимање имовине стечене кривичним дјелима у Босни и Херцеговини: садашњост и изазови за будућност”, II допуњено издање, ВШУП Бања Лука, Бања Лука, 2014.

На крају, посматрано са аспекта овог фактора треба посебно истаћи чињеницу бројности криминално-политичких разлога неопходности како нормирања тако и адекватне практичне примене института одузимања имовине стечене вршењем коруптивних кривичних дела. Међу њима посебно се истичу два. Прво, елиминише се мотив вршења корупције јер је неспорно да је он пре свега незаконито стицање имовинске користи у разним њеним видовима. Друго, тек ефикасним одузимањем имовинске користи стечене корупцијом и ефикасним кривичним поступком уопште, превентивно дејство кривичног законодавства добија свој прави смисао.³⁸

***

Четири су кључне особености извршене анализе корелације кривичног процесног законодавства Србије и адекватности реакције њених надлежних органа против коруптивног криминалитета:

1. Једна од особености процеса реформе кривичног процесног законодавства Србије посматраног са аспекта адекватности државне

38 Бејатовић, С., Криминалнополитички разлози и начин озакоњења института одузимања имовине стечене кривичним делима, Мон. „Одузимање имовине стечене кривичним дјелима у Босни и Херцеговини: садашњост и изазови за будућност”, II допуњено издање, ВШУП Бања Лука, Бања Лука, 2014., стр.51-75.

реакције на коруптивна кривична дела, јесте да процес имплементације међународних правних стандарда овог карактера није био обележје процеса реформе као целине већ се усклађеност у појединим случајевима вршила спорадично. Као пример исправности овакве констатације могу се навести специјалне истражне технике чија примена у почетку њиховог озакоњења није била предвиђена и код коруптивних кривичних дела. Тек накнадним изменама и допунама одговарајућих законских текстова, а у складу са ГРЕКО препорукама, дошло је до значајног напретка и по овом питању. Проширена је могућност њихове примене и код коруптивних кривичних дела.

2. Када је реч о ЗКП из 2011. године, оцена степена имплементације међународних стандарда овог карактера зависи од начина посматрања, да ли је реч о начелном посматрању или пак о нормативној разради конкретних међународних правних стандарда у овом законском тексту. Ако се ова проблематика начелно посматра, онда се може констатовати да је кривично процесно законодавство Србије у највећем степену усклађено са антикоруптивним међународним правним стандардима. Међутим, појединачна анализа низа нових решења овог, и не само овог, карактера даје сасвим

другачију слику, што само по себи говори о неопходности што бржег наставка рада на процесу реформе започете доношењем ЗКП из 2001. год.

3. Поред ЗКП-а у Србији је донесено и више других законских текстова с циљем стварања адекватне нормативне основе за супротстављање коруптивним кривичним делима. То је случај пре свега са Законом о заштити узбуњивача, Законом о програму заштите учесника у кривичном поступку и Законом о одузимању имовине проистекле из кривичних дела. Њиховим доношењем створена је адекватна нормативна основа за жељени степен ефикасности рада надлежних државних органа на пољу борбе против коруптивног криминалитата.

4. Поред законске норме, адекватност борбе против корупције условљена је и бројним другим претпоставкама. То је случај пре свега са организацијом правосуђа, међусобним односом и сарадњом кривичнопроцесних субјеката, злоупотребом норме и одузимањем незаконито стечене имовинске користи вршењем коруптивних кривичних дела. Њихова анализа показује да оне још увек нису на жељеном нивоу, што је један од фактора још увек недовољног степена ефикасности државе на пољу борбе против коруптивног криминалитета.

Литература

- Бановић, Б., Полиција и нова решења у ЗКП, Збор. „Нова решења у казненом законодавству Србије и њихва практична примена”, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2013., стр. 99-116.
- Бановић, Б., *Примена специјалних истражних техника у превенцији и репресији тешких облика криминалитета*, Збор „Тешки облици криминалитета и државна реакција”, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Требиње, 2013, стр. 148-171.
- Бејатовић, С., *Србија: крај реформе или само један корак у вишегодишњем процесу*, Мон. „Структурне промене казненског поступка”, Словенска академија знаности и уметности, Љубљана, 2015, стр. 13-39.
- Бејатовић, С., *Главни претрес и његов допринос обезбеђењу суђења у разумном року*, Глави претрес и суђење у разумном року – регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени, Мисија ОУЕБС-у Србији, Београд, 2015., стр. 9-33.
- Бејатовић, С., *Неколико разлога неопходности наставка рада на реформи кривичног процесног законодавства Србије*, Реформа кривичног права, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2014., стр. 87-113.
- Бејатовић, С., *Криминалнополитички разлози и начин озакоњења институ-*

- та одузимања имовине стечене кривичним делима, Мон. „Одузимање имовине стечене кривичним дјелима у Босни и Херцеговини: садашњост и изазови за будућност”, II допуњено издање, ВШУП Бања Лука, Бања Лука, 2014., стр. 51-75.
- Бејатовић, С.*, Кривично-процесно законодавство и тешки облици криминалитета, Тешки облици криминала., Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2004, стр. 44-64.
- Бејатовић, С.*, Међународни правни стандарди у области кривичног процесног права и начин њихове имплементације у Законик о кривичном поступку, Збор „Законодавни поступак и казнено законодавство”, Српско удружење за кривично-правну теорију и праксу, Београд, 2009, 114-116.
- Бејатовић, С.*, Нови ЗКП РС и адекватност државне реакције на криминалитет, Збор. „Тешки облици криминалитета и државна реакција”, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Требиње, 2013, стр. 31-53.
- Бејатовић, С.*, Концепт истраге и нови ЗКП РС, Збор. „Нова решења у казненом законодавству Србије и њихова практична примена”, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2013., стр.131-144.
- Бејатовић, С.*, *Казнена политика законодавца и реформа кривичног процесног законодавства Србије*, Мон. „Казнена политика (закон и пракса)”, Српско удружење за кривично-правну теорију и праксу, Београд, 2013, стр. 5-120.
- Вок, М.*, О узроцима корупције и њеној неминовности у савременом друштву, Борба против корупције – Искуства у примени, Институт за упоредно право, Београд, 2013., стр. 11-20.
- Илић, Г.*, Кривичнопроцесно законодавство Србије и стандарди Европске уније, Збор. „Кривично законодавство Србије и стандарди Европске уније”, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2010, стр. 35-47.
- Илић, Г.*, Положај јавног тужиоца према новом ЗКП, Збор „Актуелна питања кривичног законодавства (Нормативни и практични аспект)”, Српско удружење за кривично-правну теорију и праксу, Београд, 2012, стр. 160-166.
- Калајићев, Г.*, Убрзање поступка као један од циљева реформе кривичног поступка у Републици Македонији, Збор. „Поједностављене форме поступања у кривичним стварима – Регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени”, Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2013., стр. 100-113.
- Kareklas, S.*, Corruption in Greece: legal status and statistical information, Борба против корупције – Искуства у примени, Институт за упоредно право, Београд, 2013., 47-56.
- Мрвић-Петровић, Н.*, Морална компонента спречавања корупције, Борба против корупције - Искуства у примени, Институт за упоредно право, Београд, 2013., стр.21-30
- Sieber, U.*, Die Zukunft des Europäischen Strafrechts, Sonderdruck aus Band 121/2009, Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, 121/2009.
- Стојановић, З.*, Кривично законодавство и тешки облици криминалитета, Збор. „Тешки облици криминала”, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2004, стр. 33-44.
- Симоновић, Б.*, Међународни стандарди, кривично законодавство и имплементација антикорупцијских прописа у Србији, Мон. „Казнена политика”, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2014., стр. 143-157.
- Симоновић, Б.*, Систем интегритета као вид антикорупционе стратегије, Збор. „Методологија изградње система интегритета у институцијама на сузбијању корупције”, Бања Лука, 2010. године, стр. 19-40.
- Скакавац, З.*, *Кривичноправни аспекти корупције - међународни и национални оквир*, Збор. „Методологија изградње система интегритета у институцијама на сузбијању корупције”, Бања Лука, 2010. године, стр. 418-429.
- Савић, Д.*, Хрватска искуства у борби против корупције-критички осврт, Борба против корупције - Искуства у

- примени, Институт за упоредно право, Београд, 2013., стр. 57-80.
- Kareklas, S.*, Corruption in Greece: legal status and statistical information, Борба против корупције - Искуства у примени, Институт за упоредно право, Београд, 2013., 47-56.
- Tiedemann, K.*, Die Europaisierung des Strafrechts, u: Kreuzer, Scheuing, Sieber; Die Europaisierung der mitgliedstaatlichen Rechtsordnungen in der Europaischen Union, Baden-Baden, 1977.
- Ђурић, Ј.*, *Савет Европе и борба против корупције*, Зборник радова: Сузбијање криминала и Европске интеграције, Криминалистичко-полицијска академија, 2010, стр. 41-51.
- Ђурђић, В.*, *Јавни тужилац као субјекат казнене политике*, *Казнена политика (раскол између закона и његове примене)*, Српско Источно Сарајево, 2012., стр. 87-10.
- Ђорђевић, Ђ.*, *Коруптивна кривична декла и казнена политика*, *Казнена политика (раскол између закона и његове примене)*, Српско Источно Сарајево, 2012., стр. 239-258.
- Ђорђевић, Ђ.*, *Коруптивна кривична декла и казнена политика*, *Казнена политика (раскол између закона и његове примене)*, Српско Источно Сарајево, 2012., стр. 239-258.
- Ђурђић, В.*, *Јавни тужилац као субјекат казнене политике*, *Казнена политика (раскол између закона и његове примене)*, Српско Источно Сарајево, 2012., стр. 87-100.
- Ђурђић, В.*, Кривичноправни инструменти државне реакција на тешке облике криминалитета, Збор. „Тешки облици криминалитета и државна реакција”, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Требиње, 2013, стр. 99-116.
- Ђурђић, В.*, Злоупотреба власти органа кривичног гоњења, Збор. „Злоупотреба права”, Правног факултета у Нишу, 1996., стр. 124-143.
- Фишер, З.*, Државни тужилац као субјект скраћених и поједностављених кривичних поступака у Словенији, Збор. „Поједностављене форме поступања у кривичним стварима – Регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени, Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2013. год., стр. 86-99.
- Шкулић, М.*, Нови Законик о кривичном поступку - Очекивања од примене, Збор. „Нова решења у казненом законодавству Србије и њихова практична примена”, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2013., стр. 33-68.
- Шкулић, М.*, *Погрешна концепција и бројне правнотехничке грешке новог ЗКП - шта даље и како реформисати реформу српског кривичног поступка*, *Реформа кривичног права, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2014., стр. 23-65.*

КРИВИЧНО УГРОЖАВАЊЕ

КРИВИЧНОПРАВНИ АСПЕКТ

ЈАСМИНА КРШТЕНИЋ

заменик јавног тужиоца,
Основно јавно тужилаштво
у Лазаревцу

1. УВОД

У складу са новим достигнућима времена које је прошло и оног које долази, усавршава се и начин на који се извршиоци кривичних дела „специјализују“ у друштвеној области у којој делују. Закон и право су принуђени да их прате како би они кривично одговарали за све што учине, а што није у складу са Законом. Нове и специфичне животне ситуације условљене брзим и неочекиваним друштвеним кретањима представљају подстицајне факторе за разноврсно деловање извршилаца кривичних дела. Битно је увек у кривичноправном смислу препознати суштину догађаја, намеру извршиоца и хипотетички резултат његовог деловања у ситуацији да није заустављен у својој акцији. На описани начин се помаже и извршиоцу да не постане кривично одговоран за извршење кривичног дела чија је последица знатно тежа од оне обухваћене његовом намером, а самим тим и да не дође у ситуацију да буде теже кажњен. Благовремено реаговање

на почетни стадијум извршења кривичног дела против слобода и права човека и грађанина у смислу спречавања извршења кривичног дела против живота и тела задатак је превенције схваћене у општем друштвеном интересу. Без апострофирања народне мудрости која потенцира и инсистира на животној истини да је „боље спречити...“, намера је да се укаже на суштину и законске могућности, као и да се конфигуришу предлози за будућа решења у складу са временом које је дошло и донело са собом нове друштвене околности.

Мудрост у смислу правовремене спознаје сопствених грешака и залагање за исправљање погрешног, задатак је судске праксе која својим постојањем мора да усмери законодавца у будућности. Без наглашавања постојања очигледно неуједначене судске праксе, будући рад правосудних органа требало би да упозори на евидентне недостатке и пружи путоказ за будућа законска решења и одговарајућу казнену политику.

ДЕЛО СИГУРНОСТИ

И КРИМИНОГЕНИ ПОТЕНЦИЈАЛ

2. КРИВИЧНА ДЕЛА ПРОТИВ СЛОБОДА И ПРАВА ЧОВЕКА И ГРАЂАНИНА

Кривична дела против слобода и права човека и грађанина су предвиђена у глави четрнаест Кривичног законика Републике Србије од члана 128. до члана 153. У овом делу система кривичноправне заштите нагласак је стављен на слободу и права човека и грађанина и спектар заштите је прилично широк с обзиром да обухвата кривична дела попут повреде равноправности - члан 128., повреде права употребе језика и писма - члан 129., повреде слободе исповедања вере и вршења верских обреда - члан 131., затим противправно лишење слободе - члан 132., отмицу - члан 134., принуду - члан 135., изнуђивање исказа - члан 136., злостављање и мучење - члан 137., нарушавање неповредивости стана - члан 139., неовлашћено откривање тајне - члан 141., неовлашћено фотографисање - члан 144., неовлашћено објављивање и приказивање туђег списка, портре-

та и снимка - члан 145., повреда права на подношење правног средства - члан 147., спречавање јавног скупа - члан 151., спречавање политичког, синдикалног и другог удруживања и деловања - члан 152., и наравно угрожавање сигурности - члан 138.

Чини се да је испуњена тежња законодавца да свим аспектима слобода и права човека и грађанина пружи адекватну правну заштиту.

Уставом загарантована права и у овој области долазе до изражаја, а благовремено препознавање угрожавања заштићеног добра довешће до правилне квалификације извршеног кривичног дела. С обзиром да се ради о области кривичноправне заштите великог броја разноврсних права, распон предвиђених казни је такође разуђен уз приметна одступања предвиђених казни у односу на степен и јачину угрожености заштићеног добра и осећај угрожености личне безбедности оштећеног.

Теоријска класификација права и слобода подразумева: лична пра-

ва и слободе-иманентне људским бићима попут слободе кретања, права на живот, на неповредивост телесног интегритета; политичке-везане за учешће у вршењу власти и у јавном штампе, слобода мисли и опредељења уопште; економско-социјалне-право на рад, право на уживање плодова свог рада. Приликом класификације слобода и права значајна је и подела на она призната сваком човеку попут људских слобода и права за које се везује атрибут универзалности и она призната држављанима одређене државе као што су грађанске слободе и права, условљене особинама друштвено-економског система одређене државе. С обзиром на врсту заштитног објекта, кривична дела из ове групе класификују се на кривична дела против слобода и кривична дела против права грађана. Кривична дела против слобода подразумевају кривична дела против слободе одлучивања-кривично дело принуда, изнуђивање исказа; против слободе кретања-кривично дело

отмица, противправно лишавање слободе; кривична дела којима се угрожава лична сигурност људи-кривично дело нарушавање неповредивости стана, угрожавања сигурности, противзаконито претресање; кривична дела против личне тајне-кривично дело неовлашћено прислушкивање и тонско снимање, повреда тајности писама или других пошиљки, неовлашћено откривање тајне.¹

Група кривичних дела против права грађана садржи кривично дело повреда равноправности грађана, повреда права на подношење правног средства, спречавање штампања и растурања штампаних ствари.

Бројна предвиђена кривична дела подразумевају и разноврсност начина повреде заштићеног добра. Код неких кривичних дела радња извршења кривичног дела подразумева употребу силе или претње. На тај начин се врше кривична дела попут отмице, изнуђивање исказа, злостављања у служби, угрожавања сигурности. Извршилац неких кривичних дела може бити службено лице-кривично дело противправно лишење слободе, изнуђивање исказа, злостављања у служби.

Кривична дела из наведене главе Кривичног законика могу се извршити само са умишљајем, тако да није предвиђено кажњавање због нехатног поступања.

1 Лазаревић, Љ./1995/; „Кривично право Југославије-посебни део“, Савремена администрација, Београд.

3. КРИВИЧНО ДЕЛО УГРОЖАВАЊЕ СИГУРНОСТИ

Заштитни објекат, је као што и сам назив кривичног дела апострофира, сигурност људи у смислу личног осећања сигурности и права човека да живи у миру, односно да други људи имају законску обавезу да поштују његово право да живи мирно.

Кривично дело представља угрожавања сигурности² неког лица озбиљном претњом да ће се напасти на живот или тело тог лица или њему блиског лица. Законска дефиниција радње извршења овог кривичног дела је озбиљна претња да ће се напасти на живот или тело. Да би претња имала дејство погодно да се изврши кривично дело, мора да буде квалификована и мора да се односи на лишавања живота или на повреду телесног интегритета.

Иако је претња кривичноправно значајна једино ако је озбиљна, Закон то посебно истиче.

Претња је озбиљна кад је објективно подобна да код оног коме се прети изазове осећај страха или осећај личне несигурности.³ Уопште није од значаја да ли је извршилац кривичног дела имао стварну намеру да оствари пре-

2 Видети Стојановић, З./2013/: „Прописивање и примена кривичног дела угрожавања сигурности у кривичном праву Србије, у „Казнена реакција у Србији“, трећи део Београд.

3 Лазаревић, Љ./1995/: „Кривично право Југославије - посебни део“, Савремена администрација, Београд.

тњу коју је ставио неком у изглед. Битан је субјективни осећај оног коме је претња упућена. Различити људи различито реагују у одређеним животним ситуацијама, а онај ко се већ одлучио да неком прети познаје ту особу и зна на који начин може да је застраши, тако да ће неком бити довољна и претња физичким разрачунавањем, а код неког је за стварање осећаја угрожености тек претња употребом ватреног оружја околност која ствара тај осећај.

Неопходно је да се претња односи директно на онога коме се прети или на њему блиска лица. Под блиским лицима првенствено се подразумевају сродници по крви у правој линији, брат и сестра, брачни друг, ванбрачни партнер, усвојилац и усвојеник, старалац и лице под старатељством. Уколико би се екстензивно тумачио појам блиског лица, могао би да подразумева и вереника и вереницу, сроднике по тазбинском сродству као и сроднике по крви у даљем степену сродства. Одређене врсте повезаности са поменутих лицима говоре у прилог прихватању и ових категорија људи као блиских сродника, а опет, на другој страни, то прихватање би довело до прешироког тумачења појма блиских сродника.

Извршилац кривичног дела може бити свако, а кривично дело је извршено када је упућеном претњом⁴ створено осећање угро-

4 Видети: Зоран Стојановић: „О појму претње у кривичном праву“, Журнал за криминалистику и право, Криминалистичко-полицијска академија, 2013, Београд.

жености код лица коме се прети, кад је код њега изазван страх за сопствени живот или телесни интегритет, односно за живот или телесни интегритет његових блиских сродника. Додавање категорије “блиских сродника” лица коме се прети допуњује кривичноправну заштиту, јер претње усмерене на неко блиско лице оштећеног могу често да изазову страх и осећај угрожености већег интензитета него када се директно прети оштећеном.

Кривичним закоником Републике Србије било је предвиђено да се кривично гоњење за основни облик кривичног дела предузима по приватној тужби. Било је остављено на вољу оштећеном да одлучи да ли ће да предузме кривично гоњење против лица које му прети, а била је предвиђена казна затвора до једне године.

Кривични законик у ставу два члана 138. предвиђао је квалификовани облик кривичног дела угрожавања сигурности и ту је наводио да ће квалификовани облик постојати уколико је кривично дело учињено према више лица, ако је његовим извршењем изазвана узнемиреност грађана или ако је дело изазвало тешке последице.

Под појмом више лица подразумевала су се најмање два лица. Та лица морају да буду индивидуално одређена, односно да се из упућених претњи јасно разазнаје коме су оне упућене. Потребно је да се зна конкретно чија је си-

гурност угрожена. Претња не може да обухвата огроман број лица за које се не знају тачни подаци о идентитету. Уколико би претња била упућена огромном броју људи у смислу „убићу све оне које познајеш“, изгубила би на озбиљности и њена остварљивост би била доведена у питање. Училилац мора са једном радњом да прети већем броју лица.⁵

Узнемиреност грађана може да буде прузрокована упућеним претњама ако би остварење претње довело у озбиљну опасност живот или телесни интегритет других људи који се налазе у близини лица коме се директно прети или су на неки други начин повезани са тим лицем. Такође, грађани могу бити узнемирени и самом спознајом да ће онај ко прети угрозити сигурност неког лица, а тако код осталих створити страх и неповерење у систем који не може да га спречи у његовим криминалним активностима.

Тешке последице се огледају у погоршању здравственог стања лица коме се прети, психички поремећаји, избегавање изласка у спољни свет, одлазак на посао.⁶ У сваком конкретном случају потребно је утврдити све околности и на основу њих утврдити тежину поменутих последица. Поново индивидуализам сваке личности добија значај.

5 Видети Стојановић, З, Делић, Н./2013/: „Кривично право, Посебни део“, Београд.

6 Према Лазаревић, Љ./1995/: „Кривично право Југославије-посебни део“, Савремена администрација, Београд.

Умишљајем учиниоца мора бити обухваћено да он претњу упућује већем броју лица, односно два или више лица, а у погледу узнемирености грађана која представља објективни услов инкриминације, умишљај није потребан. У односу на тежу последицу потребно је постојање нехата.

Кривични законик Републике Србије⁷ у члану 138. став 3. предвиђа дело извршено према председнику Републике, народном посланику, председнику Владе, члановима Владе, судији Уставног суда, судији, јавном тужиоцу и заменику јавног тужиоца и лицу које обавља послове од јавног значаја у области информисања у вези са пословима које обавља. За став 3. наведеног члана предвиђена је казна затвора од једне до осам година.

Кривични закон Републике Хрватске⁸ предвиђа у члану 139. кривично дело претња чије је биће слично кривичном делу угрожавања сигурности. За квалификовани облик кривичног дела који је сличан кривичном делу угрожавања сигурности члан 138. став 3. Кривичног законика Републике Србије предвиђена је казна затвора од шест месеци до пет година затвора, а за основни облик кривичног дела кривично гоњење се предузима по приватној тужби. У члану 140. предвиђено је кривично дело наметљиво понашање које

7 Кривични законик, „Службени гласник Републике Србије“ број 85/005, 108/2014.

8 Казнени закон Републике Хрватске од 30. маја 2015. године, НН 125/11, 144/12, 56/15, 61/15.

не постоји у нашем законодавству. Ово кривично дело могло би да се опише као ухођење и прогањање неког лица. С'обзиром на учесталу појаву оваквог понашања, неопходно је да се кривичноправно дефинише и ово кривично дело у српском кривичном законодавству.

Кривични законик Републике Црне Горе⁹ у члану 168. дефинише кривично дело угрожавање сигурности. Квалификовани облик у ставу 3. као извршиоца дефинише војно лице у вршењу војне службе.

4. ПРИМЕРИ ИЗ ПРАКСЕ

Заступљеност кривичног дела угрожавања сигурности у општем криминалитету је значајна с'обзиром да људи олако изричу претње без размишљања о последицама својих поступака. Такође, лица којима су упућене претње одмах пријављују такав догађај понекад без правог преиспитивања сопственог осећаја угрожености. Судска пракса има задатак да разреши бројне правне недоумице које се тичу овог кривичног дела. Правна схватања и одлуке Врховног касационог суда којима се дефинишу одређене ситуације и утврђује постојање или одсуство битних елемената за постојање овог кривичног дела су бројни.

Правно схватање усвојено на седници Кривичног одељења Врховног касационог суда дана 28.

⁹ Кривични законик Републике Црне Горе, „Службени лист РЦГ“, број 70/2003...56/2013.

новембра 2011. године односи се на потребу прецизног навођења именом и презименом пасивног субјекта-оштећеног лица. Оно разрешава недоумицу у погледу исправности става да је довољно да је оштећени одредив, односно да се из изреке оптужног предлога зна на која лица се односи претња којом се прети злом и да је та претња проузроковала стварање неспокојства, страха и нарушавања правне и физичке несигурности, односно личне слободе. Овакво мишљење је разрешило бројне случајеве када је претња упућена већем броју неидентификованих лица преко интернет презентације друштвене мреже „Facebook“ или преко неког другог прецизног електронског средства комуникације које је доступно свима, јер је приступ тој мрежи неограничен. Довољно је да је та лица могуће одредити, односно идентификовати према некој околности која стоји у вези са упућеном претњом, а која су имена и презимена тих лица и да ли су за претњу сазнали ствар је доказивања у кривичном поступку.¹⁰

С обзиром на распрострањеност коришћења модерних средстава комуникације и на упућивање претњи у смислу угрожавања нечије сигурности преко Facebook, Tweeter, Instagram порука, отежано је утврђивање идентитета лица која пишу поруке такве садржине,

¹⁰ Правно схватање усвојено на седници Кривичног одељења Врховног касационог суда дана 28. новембра 2011. године.

а адекватно реаговање је неопходно, како би се избегле недоумице које се односе на успостављање стварне надлежности, важно је мишљење изнето у пресуди Врховног касационог суда Кзз. број 842/2015 од 7. октобра 2015. године. извршилац кривичног дела је прво слао СМС поруке са мобилног телефона, затим је упутио претњу оштећеном путем интернета са свог корисничког профила на сајту www.facebook.com на кориснички профил оштећеног на истом веб сајту. Кривична пријава поднета основном јавном тужилаштву је одбачена, оштећени је преузео кривично гоњење под ношењем оптужног предлога основном суду који је донео осуђујућу пресуду. У поступку по жалби окривљених пресудом вишег суда жалба је одбијена. Бранилац окривљених је поднео захтев за заштиту законитости у којем је предложио да Врховни касациони суд укине побијане пресуде или их преиначи тако што ће на основу члана 422. тачка 3. ЗКП донети пресуду којом се оптужба одбија против окривљених. Као разлоге за усвајање наведених предлога бранилац је навео да је оштећни поднео кривичну пријаву ненадлежном и неовлашћеном тужиоцу који је решењем одбацио кривичну пријаву, а затим је оштећени као тужилац преузео кривично гоњење подношењем оптужног предлога стварно ненадлежном суду. Кривично дело је извршено коришћењем рачунара и рачунарске мреже тако да је у

смислу одредбе члана 10. у вези члана 3. Закона о организацији и надлежности државних органа за борбу против високотехнолошког криминала надлежан виши суд.

Пресудом Врховног касационог суда Кзз. број 496/2015 од 3. јуна 2015. године заузет је ств да упућена претња пасивном субјекту и то речи: „Да каже где су паре, јер ће се уколико то не учини осветити његовој деци“ не може са сигурношћу закључити да је претња управљена на непосредан напад на живот или тело лица блиских пасивном субјекту (његове деце), тако да недостаје битан елемент кривичног дела који се тиче претње. Наведене речи окривљени је посредно упутио оштећеном, а претња осветом је шири појам и не мора нужно да се односи на напад на живот и тело. Према објективним критеријумима упућене речи не могу да створе осећај угрожености за живот и телесни интегритет блиско лица.

5. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Приликом дефинисања свих елемената бића кривичног дела из члана 138. став 1. Кривичног законика, прописивања кривичне санкције за сваки од три облика кривичног дела било је неопходно предвидети и предузимање кривичног гоњења по службеној дужности и за основни облик кривичног дела. Наведено представља

вид охрабривања оштећених да пријаве свако угрожавање сигурности које може да прерасте у кривично дело са знатно тежим последицама због тога што правосудни систем није адекватно и благовремено реаговао на почетни стадијум незаконитог понашања који може да уколико извршилац не буде спречен благовремено своје претње и конкретизује. Недостатак новца на страни оштећеног, његов страх од пријављивања извршења кривичног дела и свест да неће ништа бити предузето, јер он нема новца, времена ни храбрости да се супротстави лицу које му директно угрожава сигурност, не сме да буде препрека за кажњавање лица која угрожава нечију сигурност.

Та препрека која се огледа у „тамној бројци“ ових кривичних дела представља охрабрење за све оне којима напад на нечију сигурност представља свакодневни начин понашања. Пасивност оштећеног их подстиче, а изостанак кривичног гоњења не спутава у будућем незаконитом деловању.

Предвиђање посебног тежег облика кривичног дела угрожавање сигурности у случају када се врши према председнику Републике, народном посланику, председнику Владе, судији, тужиоцу са адекватним минимумом и максимумом запрећене казне затора, смањује олако изјављивање претњи због донетих одлука у судском поступку или неиспуњења

незаконитих тражења од појединих државних функционера који поступају у складу са Законом у оквиру својих радних задатака и овлашћења која им Закон даје.

Време мења људе, а нове, сложене активности људи које имају атрибут „незаконите“, мењају законе. Благовремена реакција законодавца у смислу одговарајућег одговора на нове замисли људи који су склони кршењу закона и адекватно и ефикасно реаговање правосудних органа јесу основни предуслови ефикасне борбе против криминала.

ЛИТЕРАТУРА

1. Лазаревић, Љ. /1995/: „Кривично право Југославије - посебни део“, Савремена администрација, Београд.
2. Стојановић, З. /2013/: „О појму претње у кривичном праву“, Журнал за криминалистику и право, Криминалистичко-полицијска академија, Београд.
3. Стојановић, З. /2013/: „Прописивање и примена кривичног дела угрожавање сигурности у кривичном праву Србије, у „Казнена реакција у Србији“, трећи део Београд.
4. Стојановић, З, Делић, Н./2013/: „Кривично право, Посебни део“, Београд.
5. Шкулић, М./2011/: „Коментар законика о кривичном поступку“, Службени гласник Републике Србије, Београд.

Реституција као правна празнина у систему права

ДОПРИНОС ОТКЛАЊАЊУ ВРХУНСКЕ НЕБЕЗБЕДНОСТИ У СВОЈИНСКИМ ОДНОСИМА

ЈОВАН КРСТИЋ
саветник, Републичко
јавно тужилаштво

УВОД

Под појмом правне празнине најчешће се подразумевају „друштвени односи који нису регулисани правом, иако би због друштвеног интереса требало да то јесу”.¹ Оне постоје када се ниједна норма својим значењем не односи на конкретан случај, а постоји друштвена потреба, друштвени интерес и циљ који се жели постићи адекватном регулацијом. Правна празнина постоји када ни у једном извору права нема унапред постављеног правила за решавање неког правно релевантног питања иако би, због друштвеног интереса, требало да постоји. Реч је о непостојању могућности да се нека правна ситуација разреши на основу постојећих правних норми.

Насупрот класичним примерима правних празнина, друштвени односи који нису регулисани правом и за које се процени да не постоји друштвени интерес да

буду њиме регулисани, представљају класичан празан простор.

Један од јасних примера постојања правне празнине унутар законодавства Републике Србије је проблем: а) квалитета стварне регулације повраћаја имовине уопште, а посебно проблем б) повраћаја имовине жртава холокауста, које је као посебно исказан проблем остао нерегулисано и поред постојања јасног интереса, а пре свега интереса носилаца права својине и њихових наследника, али и сваког друштва које тежи да се сматра правно регулисаним и стабилним.

Пошто питање праведног враћања неправедно одузете имовине у прошлости очигледно, по мишљењима политичких посленика исказним њиховом неактивношћу на овом плану, не представља друштвени однос за који постоји друштвени интерес да буде регулисана нормама, морамо да се осврнемо на разлоге због којих овако значајна област остала правно недовољно уређена.

У анализи је методолошки логично (поштујући нормативно хијерархијски метод) кренути од базног закона државе – Устава. Отуда и по основу анализе рада и резултата Уставног суда као истог највишег нивоа успостављене судске заштите. Нажалост, и регулација уставног судства, као једине бране од правних празнина, пати од правних празнина за које сматрамо да нису случајне. Наиме, Уставни суд није надлежан за попуњавање законодавних празнина. Врховни касациони суд још мање, јер му је одузета могућност одлучивања прецедентом, како би спречио да се примењују нека неправедна законодавна решења. За Уставни суд ова могућност била је прописана и одредбама чл. 57. и 58. ранијег важећег Закона о поступку пред Уставним судом и правном дејству његових одлука.² У последњих неколико година Народној скупштини је упућен већи број писама у којима је указивано на поједине законодавне недостатке и пропусте и, у том смислу, на потребу доношења одређених закона или измене и допуне закона, као и других подзаконских аката које доноси Народна скупштина.

Ипак, када је Уставни суд, у поступку одлучивања о уставности неког оспореног закона констатовао постојање одређене празнине, односно законодавног пропуста, и утврдио постојање проблема у остваривању уставности и законитости у Републици

Србији, због тих законодавних пропуста и празнина обавештавао је о томе Народну скупштину. Ово је био најчешћи облик деловања Уставног суда у отклањању законодавних пропуста, којим је Уставни суд указивао на потребу доношења закона или измене и допуне одређеног закона, односно другог подзаконског акта које доноси Народна скупштина.

Због тога прву студију случаја правне празнине посвећујемо Уставном суду, као најодговорнијем правосудном органу. Питање заштите људских права је неодвојиво од права на приватну имовину. Тајкунска приватизација је утицала на промене у режиму акумулације капитала, а те промене су, пак, резултирале порастом незапослености, маргинализовањем социјалних група, међу њима и дискриминисаних жртава ауторитарне прошлости, стигматизацији и гетоизацији социјално депривираних слојева становништва, међу које свакако спада већина пензионера, сиромашних пољопривредника, итд. Из свега се може закључити да одуговлачење са реституцијом покупује, а не појефтиније сервисе државе у потрошњи социјалног капитала.

САМОГРАНИЧЕЊЕ УСТАВНОСТИ

Проблем уставноправне заштите грађана од повреда уставом зајемчених људских права и слобода се може решавати систе-

матским уклањањем формалних и материјалноправних ограничења уставотворне власти. Ова ограничења могу бити експлицитна и имплицитна. У првом случају, то је логична последица неког крутог устава и та ограничења служе за очување уставног идентитета, врши се забраном саме промене устава, некада тако драстично да изазивају немогућност спровођења уставности. У другом случају, ограничења следе дух уставно усвојеног режима и која могу да буду толико бројна да су практично неограничена, јер у правној пракси није могуће да се исцрпи овај тип регулације. Стога је овај вид ограничења уставности текуће природе. Очит пример је управо уставна и законска регулација као основ за разрешавање проблема реституције.

Ова имплицитна ограничења апсолутно спречавају спровођење уставности, за разлику од материјалноправних ограничења која не могу бити апсолутна, јер се променом политике државе може мењати устав, или уставне норме кроз више узастопних амандмана. Зато се у вези са тим променама може прихватити теза рестриктивне интерпретације, па чак и теорија двоструких стандарда, али само код материјалноправних ограничења уставности. Међутим, ови механизми који су потребни да се спроведе уставност и да се штити устав, поверени су парламентарној већини. Ови механизми су главни контролни механизми

уставности, чији контролни параметри се називају непроменљиве клаузуле или уставна недодирљивост.

За уважени Уставни суд скрећемо пажњу на имплицитна ограничења уставности која поставља Закон о враћању имовине и обештећењу. Дакле, обраћамо се Уставном суду као суду који је дужан и надлежан да врши контролу имплицитних видова ограничења уставности и законитости. Нажалост, из досадашње праксе Уставног суда се види да и Уставни суд себи намеће ову врсту самоограничења уставности у виду осцилација у његовим правним ставовима, а које осцилације, уверени смо у то, нису у вези са променама у политичком режиму државе.

Самоограничења Уставног суда у погледу одбијања испитивања уставности Уставног закона на Устав из 2006. године јесу пример имплицитног конститутивног ограничења снаге Устава, којим се фаворизују политичке одлуке Владе Републике Србије изражене у променама уставног режима, а које се не заснивају на поштовању суверенитета уставотворне власти, већ скоро као да је испољавање уставотворне власти. Оно што нас још више плаши је да је Уставни суд у досадашњој својој пракси заштите социјалних права тако осцилирао у својим правним ставовима да је и код разматрања имплицитних видова ограничења спровођења уставно-

сти и законитости, одбијао захтеве за испитивање имплицитних ограничавања уставотворне власти, конкретно када су се странке жалиле да је Влада смањивала основна права грађана. Конкретно, при разматрању норми уредби Владе Републике Србије као да се ради о легитимно експлицитно добровољно предузетим ускраћивањем права од стране грађана, односно вољом њихових представника, народних посланика, и то парламентарне већине, као да се штити уставна недодирљивост, и ако за то није било никаквих услова, јер је била одсутна и демократска артикулација и уставна дерегулација.

Тако се у пракси Уставног суда Србије потпуно неутемељено примењује теорија двојног прегледа, и на имплицитне повреде уставности и законитости (двојних стандарда за једну групу грађана у односу на другу групу грађана), и ако је јасно да се та теорија може применити само на материјална ограничења конститутивне моћи, са напоменом да ни она није апсолутна у пракси.

Настојимо да уживајући јачу моралну и правнотеоријски аргументованију снагу укажемо Уставном суду да се не може дозволити политика дуплих стандарда када се ради о имплицитним ограничењима уставности и то правдати применом дуплих погледа на проблематику остваривања једнакости грађана у коришћењу фонда имовине који

је настао од неправедно одузетих добара и у коришћењу свих других видова социјалних права. Влада Републике Србије има право по слову и смислу Устава на двоструки поглед на социјална права гарантована Уставом само у случају експлицитног ограничења уставности, односно уставне моћи.

За даље размишљање о консеквенцама, напомињемо да полазимо од хипотезе да неједнако третирање грађана у погледу права на реституцију доводи до покупљења сервиса које држава пружа грађанима у корист тајкуна, и да то мора бити спречено дерегулацијом и напуштањем програма који важе за све грађане и инсистирањем на приватизацији готово свих јавних сервиса. Међутим, то треба извршити преко социјалног капитала у чијој деоби мора да влада принцип једнакости, за разлику од сличног ширег концепта дерегулације у неолиберализму у коме се примењују и мере штедне. Иначе, примена принципа двојних стандарда важи за највиши стадијум у развоју капитализма који наше друштво није достигло

ВРАЋАЊЕ ИМОВИНЕ ЖРТАВА ХОЛОКАУСТА КАО ДЕО ПРАВНЕ ПРАЗНИНЕ

У току законодавног поступка за изразу и доношење Закона о враћању имовине и обештећењу, објављеног у Сл. гласнику РС бр.072/2011 од 28.09.2011 го-

дине, а који Закон је ступио на снагу 06.10.2011 године, Председник Савеза јеврејских општина Србије господин Александар Нећак поднео је Предлог амандмана како би се издејствовале измене и допуне. Овај предлог сматрамо значајним с обзиром да је указивао на постојање озбиљне правне празнине у нашем правном систему. На постојање законодавне празнине указивала је и Иницијатива за оцену уставности појединих одредби Закона о враћању имовине и обештећењу Уставном суду, коју су упутили Лига за заштиту приватне својине и људских права из Београда и Удружење за обнову трговачког фонда из Београда.

У вези са Законом о враћању имовине и обештећењу, поставља се питање о томе да ли се ова одлука коси са одређеним Уставом гарантованим правима,³ као и уопште гарантованим мањинским правима индивидуално и колективно оштећених скупина грађана по међународним конвенцијама.⁴ Конкретно, поставља се питање да ли је омогућено дискриминисаним лицима којима је неправедно одузета имовина пре неког произвољно одређеног датума, наведеним Законом омогућено једнако право да делотворно оспори одредбе тог Закона? Речено ваља посматрати полазећи од и за Републику Србију обавезујућег члана 13. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода – ЕКЉП (Сл. лист СЦГ – Међународни уго-

вори бр.9/2003, 5/2005 и 7/2005).⁵ Указујемо да се овде ради о могућој процедуралној повреди људских права из одредби члана 13. Конвенције. Такође и да то не формира никакав посебан захтев државама потписницама у погледу врсте правног лека које домаћи закон мора да обезбедити, већ да се ради о захтеву за поштовање права на људско достојанство и једнакост.

Уистину елементарна права људи успостављена још Декларацијом УН о људским правима⁶, у Уставу Републике Србије јасно су ставом 2. члан 16. проглашена елементима законодавства државе, што значи испод Устава али изнад свих других закона са којима би можда били у легислативном судару. Све потом формиране конвенције, а које смо такође потврдили за законе Републике Србије, ваља посматрати попут карика у логичком ланцу, које основне идеје детаљније разрађују. Имајући управо ово на уму, истичемо очигледну процедуралну повреду људских права, јер је она очигледна последица материјано-правних повреда одредаба Протокола уз ратификовану Европску конвенцију за заштиту људских права и основних слобода и то: у одредби у чл. 1. Протокола 1 (заштита имовине), чл. 3 Протокола бр. 7 (накнада за погрешну осуду), чл. 1 Протокола бр. 12 (општа забрана дискриминације) и чл. 14 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода.

Чланом 1. прописано је да се Законом уређују услови, начин и поступак враћања одузете имовине и обештећења за одузету имовину, која је на територији Републике Србије применом прописа о аграрној реформи, национализацији, секвестрацији, као и других прописа, на основу аката о подржављењу, после 9. марта 1945. године одузета од физичких и одређених правних лица и пренесена у општенародну, државну, друштвену или задружну својину. „Нејасно је који је разлог опредељујући за одлуку у погледу почетног датума 9. марта 1945 године, јер ниједан значајан догађај у Србији није везан за 9. март 1945. године. Истовремено, дискриминисана су лица која потражују отету имовину пре наведеног датума, што указује на чињеницу да је имовина насилно одузимана почевши од распада претходног друштвено-политичког система (Краљевине Југославије) 18. априла 1941. године, после капитулације Краљевине Југославије и заповедања делова њене територије од других окупаторских војски, са свим последицама по све до тадашње становнике Краљевине Југославије.” Једино објашњење за одабрани датум је да се ради о рецидиву прошлости у горем облику од ранијег узора, у виду чисте обести бирократије која то није смела радити ни у социјализму (пажљиво су бирали и обележавали датуме).

Ова критика се заснива на емпиријској анализи елемена-

та који су подобни за утврђивање постојања врсте и обима правне празнине настале у правном систему са доношењем Закона о враћању имовине и обештећењу. Примедбе су укратко образложене и своде се на проблем транзиције читавог друштва у правцу стабилне демократије. Оно што за сада дестабилизује демократију и владавину права у нашем друштву су рецидиви ауторитарне прошлости. Када кажемо рецидиви, мислимо на повампирене појаве које су резултат недовољног симболичког отклањања и дистанцирања од прошлости. Символи наше ауторитарне прошлости су познати и обележени, између осталог, национализацијом, присилном колективизацијом, лишењем држављанства, разним ограничењима грађанских и људских слобода итд. Рецидивизам такве прошлости данас постоји у остацима те тзв. корпоративне или догматске свести, која утиче и на садашња законодавна решења, без дефинитивног решења (размишљање у зачараном кругу, *circulus vitiosus*: све је то „наше”, „друштвено”, „заједничко”, а треба да постане „њихово”, „приватно”, а некада је „то наше” било „само наше”, па „ми” то губимо, а „они” то добијају и обратно, и тако у недоглед).

Нажалост, данас на законодавца утиче и одређена спрега између појединаца у извршној власти, организованог криминала и тајкуна који делују као комплекс моћи и утицаја, којима „знање”

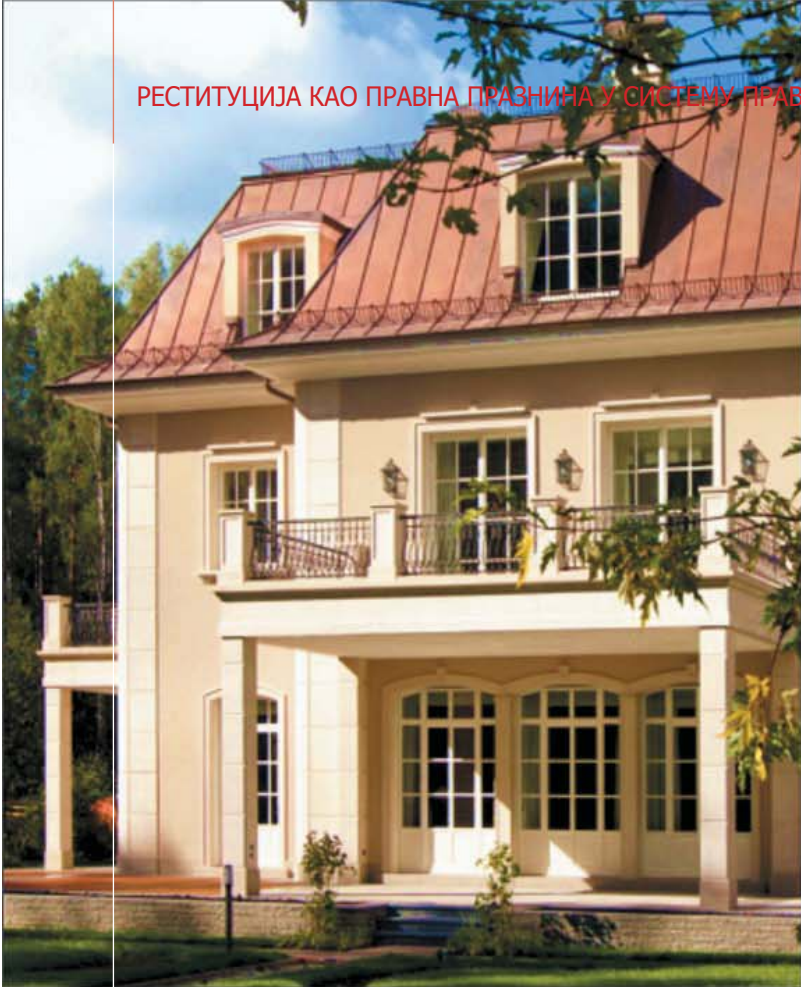
позајмљују разни спин-доктори и у процесу израде законодавних решења уграђују разне грешке, као што су то неке имплантиране у Закону о враћању имовине и обештећењу. За отклањање ових грешака треба тражити измене и допуне, за шта је потребно време. Затим се, у одсуству адекватних норми стварног и облигационог грађанског права, ствара правна празнина огромних размера у најважнијем делу правног система – у својинским односима, за чију исправку предлажемо чак доношење посебног Закона о враћању имовине жртава холокауста, као да то није могло бити решено једним законом.

Нерешени својински односи у нашем друштву су главни криминогени фактор и фактор безбедносне дестабилизације, да не кажемо фактор реформе система безбедности, безбедносне некултуре и неодговорности. Све се ради у сврху куповине времена. За то време ће тај комплекс (актери сумњиво стечене политичке моћи, актери „контроверзног” приватног бизниса и актери „преко медија повештаченог” цивилног друштва) продати имовину која њима не припада и даће врло „логично” објашњење да имовина сада припада приватним лицима и да је не могу узети од приватног лица. Зато се у предлозима нових законодавних решења пледира укидање клаузуле да постоји природна супституција. Добро је познато да уколико је продата имовина и уколико због тога не

могу да је врате, ако остане клаузула природне реституције, цео „посао” им је бесмислен, јер су дужни да врате нешто што је барем приближно еквивалентне вредности, а у власништву је државе. Неспорно је да је цео процес тајкунска приватизације срачунат на недовољно контролисано присвајање државне имовине, овако или онако.

СТУДИЈЕ ОСТАЛИХ СЛУЧАЈЕВА

1. Као илустрацију ове провидне игре дајемо следећу студију случаја: Савез јеврејских општина Србије је водио спор са једном државом и једним физичким лицем пред Основним судом по тужби СЈС за утврђивање права власништва над одмаралиштем које је изградило Женско јеврејско друштво основаног при Јеврејској општини у Београду давне 1874. године. Непокретност је одузета решењем општинског Народноослободилачког одбора бр. 3553 од 21. 03. 1956. године. Ово решење је било незаконито и супротно правилима под којима је вршена национализација 1956. године (није се радило о својини државних непријатеља, није ни поклоњена нити одузета, наведен је разлог који није постојао ни у том законодавству). Дакле, уместо да се поступи по латиском правилу: „*Quod ab initio vitiosum est...*” или како је то превео славни црногорски законописац Валтазар Богишић: „Што се грбо роди,

вријеме не исправи”, Основни суд је досудио својину приватном лицу а да претходно није утврдио да ли је држава уопште стекла право власништва на законит начин путем традиције (преносом власништва од Женског јеврејског друштва, или његовог правног следбеника Савеза јеврејских општина Југославије), затим, да ли је друштвено предузеће у случају могао стећи својину од невластника и тако даље.

2. Студија хипотетичног случаја санкционисања толерисања примене принципа некажњивости. Да ли неко мисли да ће се Суд правде у Страсбургу двоумити око тога коме ће досудити право власништва? Довољно је да господи судије виде годину оснивања Женског јеврејског друштва (1874), па да поверују да оно данас има у власништву свемирску станицу, а не неки скромни једносратни објекат одмаралишта. Нажалост, ова нагомилана неправда се исправља пред страним правосуђем и то на штету свих пореских обвезника, по старом правилу које је још Карл Маркс утврдио, а то је да је карактер производње (државне, задружне или корпоративне имовине) увек друштвен, али да је присвајање приватно, често противправно и то од новопечених капиталиста. Несанкционисање последица првобитне акумулације капитала на непоштен и неправедан начин у грађанскоправном сектору система права је правна празнина која

нагриза и сам Закон о враћању имовине и обештећењу.

Наиме, упркос чињеници да је Закон, као основни модел враћања предвидео натуралну реституцију, усвојени „примарни” принцип натуралне реституције практично неће бити примењив у великом броју случајева услед великог броја изузетака од тог принципа (чл.18, 22, 25 Закона), као и да је кроз приватизацију друштвених предузећа незаконито поступано са имовином која води порекло од једностраног одузимања.

3. Студија случаја који се односи на недостатке у институционалном капацитету за реституцију имовине. Захваљујући „контролисаним” медијима у нашем друштву је исмејан и изигран и неолиберални концепт државе регулатора и регулаторних агенција које би требало да професионално решавају проблеме са којима се суочава Влада Републике Србије. Ове регулаторне агенције у развијеном капитализму врше регулацију друштвених односа применом разних стандарда и знања. Регулација, односно дерегулација преко регулаторних агенција (јер се ради о преносу државних функција на цивилно друштво), као мера спречавања уплива политичког волонтаризма, ауторитарности и арбитрарности ресорних министарстава у Влади Србије, суочила се са тешкоћама. Поврх свега, нико у академској заједници није се озбиљно бавио овим

проблемом, плашећи се оних који се у јавном политичком животу попут Геринга „маше за пиштољ, кад год се помене реч култура”, у нашем случају – када се помену речи „цивилно друштво”.

4. Студија случаја који се односи на опструкцију унутар бирократског апарата. Узмимо као пример покушај спречавања грађана и њихових цивилних организација да дођу у приватни посед пољопривредног земљишта, као што се то десило у случају Агенције за реституцију која је решењем вратила Епархији Бачкој СПЦ пољопривредно земљиште. На ово решење се жалило Државно правобранилаштво. Врховни касациони суд је донео историјску одлуку којом је потврдио одлуку Агенције. Директор Агенције за реституцију је дао интервју телевизији Б92 и на питање шта би било да је Врховни суд којим случајем поништио решење Агенције, одговорио: „Од реституције пољопривредног земљишта не би било ништа!” Оно што је део правне празнине у овој области је нерегулисана положај државних органа којима је познато да држава поседује 5 пута више земљишта него што сва правна и физичка лица од ње потражују (некласификован податак из „контролисаних” медија), па ипак улагањем жалби успоравају реституцију.

5. Студија случаја који се односи на свађу између Савета за борбу против корупције Владе

Републике Србије са Владом Републике Србије или случај неуспеха Агенције за борбу против корупције да координира рад државних органа, услед чега је установљено посебно, врховно одитивно тело за борбу против корупције које се тако и зове – Врховно координационо тело. Сматрамо да криминална приватизација није била довољно санкционисана у претходним годинама од стране надлежних органа – Агенције за приватизацију, Републичке дирекције за имовину Републике Србије, Агенције за борбу против корупције, Савета за борбу против корупције и сл., све како би појединци и одређене интересне групе прибавиле земљиште и објекте, чија тржишна вредност далеко превазилази набавну цену. Наведене чињенице, које су ноторне, објашњавају уједно и разлоге због којих Закон не прописује обавезу за купце у приватизацији на натуралну реституцију за имовину којом су располагали субјекти приватизације у време приватизације.

„ЦРНЕ РУПЕ” У СИСТЕМУ ПРАВА

Услед свега наведеног ове и друге правне празнине гутају сваку правду и људско достојанство као „црне рупе” у природним наукама. У правној науци регулацијом се настоји да се друштво супротставља општој ентропији света, али је у нашем правном систему

завладао велики хаос због величине и учесталости оваквих правних празнина. Уздрмани су темељи регулације. Достојанство и благостање обичног човека уткани су у појам социјалне сигурности, што потврђује и чл. 22. Универзалне декларације о правима човека који грађанима изричито гарантује уживање „права неопходних за његово достојанство и слободан развој личности”. Правна теорија уставног права даје задатак правосуђу у смислу да „правда изискује да сваком грађанину буде обезбеђен опстанак достојан човека,⁷ дакле „живот без страха, неизвесности за будућност и без оскудице“.⁸

Непостојање законом успостављеног Фонда одузете имовине жртва холокауста је таква правна празнина да представља својеврстан споменик – меморијалну рану нашег друштва. Ова рана појачава наше сећање на велики број људи који би, да су остали живи, ту имовину својом вољом дали будућим генерацијама које сами нису створили или сачували као свој допринос. У њиховом одсуству се морамо на посебан начин односити са њиховим аманетима, задужбинама, својини на непокретним и покретним стварима и постхумно омогућити да део тог друштвеног богатства буде означен као њихово завештање за будућност.

И поступак обештећења прати правна празнина. Према запажању Александра Нећака, закон прак-

тично одлаже решење питања реституције одредбама о обештећењу. Решења за обештећење дата су паушално, без озбиљне анализе и без параметара, услед чега је питање обештећења практично нерешиво. Ствара се утисак да се практично решење реституције пребацује некој наредној влади, а домаћој и међународној јавности пласира да је питање реституције у Републици Србији решено. Чак и у случајевима када је натурална реституција одмах могућа, није прописан рок ни за реституцију *in natura*, што само говори у прилог тези да законодавац није прецизно нормирао „примарни” принцип враћања – натуралну реституцију.

Политика заснована на одредбама Устава и закона, у њеном позитивном смислу, представља привремени рецепт намењен да се надокнади недостатак права у одређеним ситуацијама у којим се јављају дискриминација или ограничења, дакле у случајевима тзв. чињеничне неједнакости. Ова политика мора бити заснована на нормама обликованим тако увек промовишу достојанство људске личности и омогућавају ефективно уживање основних права и слобода.

ВРХУНСКА НЕБЕЗБЕДНОСТ НА ПРОСТОРУ СВОЈИНСКИХ ОДНОСА

Академска заједница стручњака заслужује озбиљну научну критику због толерисања правних празнина у правном систему. Део података до којих се дошло у емпиријској анализи или анализом у неklasификованој литератури може бити нетачан (величина државне имовине и величина имовине коју потражују жртве разних прогона проузрокованих секташком мржњом и нетрпељивошћу), јер у академској заједници нема јавне контроле и надметања међу истраживачима да исправе погрешке правне теорије, док системи безбедности настављају да функционишу непромењено, можда прикривајући тачне податке или их откривајући али то није праћено довољном научном критиком. Друштвени односи који су резултат или узрок друштвених конфликта из прошлости, остају нерегулисани и у садашњости, тако да се оставља следећим генерацијама да их решавају, те се продужава време трајања правне несигурности, а самим тим и нестабилности државе и друштва коме та држава треба да служи. Криминолошки феномени криминалитета мржње и говора мржње који су у прошлости резултирали доношењем расних закона, одузимањем грађанских права и имовине и физичке ликвидације – холокауста – такви су да представљају јединствене случајеве појаве

таквог зла да превазилазе људски век, погађају генерације које долазе, неспремне да се са тим суоче због неспремности наше генерације да превентивно делује регулишући друштвене односе на темељу модерних принципа и стандарда.

Ово се сматра суштинском (символичком) недовољношћу капацитета система безбедности са становишта управљања знањем и дипломатије знања. Јер, ако је ишта сигурно у људском роду, то је да нико нема монопол на знање, па ни безбедносне агенције, али и обратно. Познато је како је Венеција почела да губи моћ када је као држава покушала да оствари монопол у науци и занатима свог времена. Слично се дешава у XXI са реформама система безбедности, информације не служе за чување, већ за размену. Они који нешто чувају, на пример тајне неког политичког режима, у историјском смислу брзо постају аутистични и безбедносно бескорисни или опасни за друге. Упркос огромног низа књига и чланака из литературе, ту је, заправо, врло мало доступних анализа, а још мање компаративних анализа о организацији обавештајних служби. Одмах се мора рећи да постоје ограничења у погледу капацитета служби безбедности да спречавају рецидив ауторитарне прошлости, посебно разних девијација у њиховом раду и двојне улоге и као агенција за спровођење закона по Законику

о кривичном поступку. За то је, између осталих, академска заједница изузетно одговорна. Пре свега, због тога што је и сама део те заједнице служби безбедности, или је из страха ћутала или им је повлађивала делећи олако њиховим припадницима академска звања и рангове.

Својински односи у друштву су најзначајнији односи и зато морају да почивају на антропоцентричном законодавству. Својинска права и људска права су нераскидиво повезана. Државе немају већи јавни интерес од интереса својих грађана. Академска заједница је при обликовању закона морала водити рачуна да се јавни интерес артикулише тако да грађани могу ефикасно да контролишу бирократију у погледу схватања шта је јавни интерес у сваком конкретном случају. Јавни интерес је у томе да се обезбеди да је приватна својина неприкосновена. Да ли је у кривичноправном систему створен механизам за ефикасну заштиту приватне својине?

Као еклатантан пример таквог погрешног односа академске заједнице према проблему проширења капацитета система безбедности у склопу заштите јавног интереса и реформе система безбедности, може се критички навести садашње профилисање безбедносне заједнице изван извршне власти у статусу агенција за спровођење закона (Law Enforcement Agencies) и ако је природа њиховог рада и начело

тајности у раду (Intelligence Agencies – обавештајне агенције које спроводе специјалне тајне операције тактике, технике и методе, међу којима и тзв. расколне операције, пропаганда и дезинформације, за које се предвиђа посебна контрола законодавне, извршне и судске власти) неспојиво са принципом јавности у раду агенција за спровођење закона (FBI, Scotland Yard, полиција посебно овлашћена за истраге у Немачкој, Француској или правосудна полиција коју немамо, царина, Агенција за борбу против корупције, Управа за спречавања прања новца, итд.).

Систем кривичног права, који је после система уставног права најважнији за државу, нема довољну заштитну функцију због погрешне интервенције у кривичноправни систем (или реформе). Дошло је до недозвољеног мешања обавештајно безбедносне заједнице (Intelligence Community) са правосудном заједницом (Criminal Justice System), што се одавно не толерише у развијеним земљама.

У упоредном праву имамо пример да су САД као водећа демократија још 1947. године решиле проблем недовољне заштитне функције правосудја. „Овај концентрисан поглед на проблем следи природно из ус-

тавних надлежности органа за спровођење закона и структуре америчког кривичног закона. Обавештајне агенције у САД нису могли бити другачије у смислу обима своје надлежности и области поступања. За разлику од ФБИ, Одељења за правосудје, као и других федералних агенција за спровођење закона, агенцији ЦИА је Законом о националној безбедности изричито забрањено да остварује било коју функцију „полиције, деловања по судском налогу, односно сваке функције која би се састојала у вршењу овлашћења у циљу непосредне примене закона или овлашћења у области унутрашње безбедности” и то од тренутка њеног оснивања 1947. године. Основни разлози за ограду од „спровођења закона” су двојаки. Прво, амерички народ је у недавној прошлости видео да је у Хитлеровој Немачкој, а то је наставио да посматра и у Стаљиновом Совјетском Савезу, било злоупотреба које могу настати из комбинације активности прикупљања обавештајних података и спровођења законите власти. И друго, ФБИ је био љубоморан на своје прерогативе: иако је ФБИ урадио слично и затворио своју латинско-америчку канцеларију већ касних 1940-их управо из поштовања према ЦИА у настајању, ФБИ није био спре-

ман да прихвати баш све изазове који су се поставили његовој функцији основне домаће агенције за спровођење закона. Строго разграничавање између обавештајно-безбедносних послова и спровођења закона је олакшано чињеницом да је, просто речено, било релативно мало преклапања између те две агенције 1947. године. Таквим случајевима преклапања се можда првенствено бавио ФБИ, који је наставио да обавља своје функције контрашпијунаже у Сједињеним Државама, као што је то радио током Другог светског рата. Шпијунажа у Сједињеним Америчким Државама и против САД јасно је кривично дело и стога то и јесте питање за агенције за спровођење закона, па би Биро (или, у одговарајућим случајевима, војна контраобавештајна агенција) требало да настави да решава те случајеве. Догађаји у иностранству, међутим, друга су ствар (Да би били сигурни, ФБИ већ деценијама одржава правна представништва на одабраним дипломатским испоставама САД, а последњих година Управа за борбу против дроге је предузела углавном транснационалну улогу, на неки начин наговештавајући питања која се сада јављају са већом фреквенцијом), јер то тамо обично није било кривично дело, што није било примарно за (јавни)

интерес САД, већ комунизам, против којег су биле усмерене амерички активности које су се састојале углавном од војних и обавештајних операција.”⁹

Истражне радње које би се односиле на истраживање комплекса тајкуна, организованог криминала и актера јавне политике, по садашњим решењима из ЗКП-а биле би и даље повераване између осталог и обавештајним агенцијама (посебне доказне радње). Ово је већ створило прави „реалити шоу” пред правосудним органима, с обзиром на неминовну компромитацију обавештајних ресурса ових агенција у поступку пред судом. И по новом Закону о полицији није уведена правосудна полиција, која једино гарантује да се англосаксонски систем кривичног права може ефикасно применити, а да при томе не долази до повреда људских права.

Треба доћи до сазнања како је одређени комплекс утицао на обликовање Устава из 2006. године (који не гарантује равноправност извршне, законодавне и судске власти) и низа закона, међу њима и Закона о реституцији и обештећењу, којима је на почетку овог века само „куповано време”, док је догматска свест законодаваца остала у 19. веку. Проблем је преношен новим владама, дакле и генерацијама са све већим тере-

том хипотеке прошлости. Да ли је таква истрага могућа, ако се примена специјалних техника, тактика и метода повери обавештајним агенцијама?

Нажалост, расте и вероватноћа да се ова хипотека прошлости обруши на будуће генерације, које правосуђе неће моћи да заштити мудрошћу, пошто ће све судије отићи у пензију са 65 година старости због једног дискриминаторског закона у односу на стара лица. Да ли је закон донет да лиши државу могућности да достигне ниво стабилности развијених земаља које свој развој дугују конзервативном правосуђу (међу многим другим стварима)?

(Чланак је са незнатним изменама објављен на енглеском језику у публикацији Scientific Conference The Holocaust and Restitution, Belgrade, May 11-12 2015)

Литература:

1. Р. Лукић, Б. Кошуткић и Д. Митровић, Увод у право, Службени лист СРЈ, Београд, 2001, стр. 402.
2. Закон о поступку пред Уставним судом и правном дејству његових одлука, Службени гласник Републике Србије, бр. 32/91 и 101/2005. г.
3. Члан 36. Устава Републике Србије: право на једнаку заштиту права и

на правно средство: јемчи се једнака заштита права пред судовима и другим државним органима, имаоцима јавних овлашћења и органима аутономне покрајине и јединица локалне самоуправе. свако има право на жалбу или друго правно средство против одлуке којом се одлучује о његовом праву, обавези или на закону заснованом интересу.

4. Европска конвенција о људским правима („Службени лист СЦГ – Међународни уговори”, бр. 9/03, 5/05 и 7/05 – испр. и „Службени гласник РС – Међународни уговори”, број 12/10).
5. Члан 13. ЕКЉП регулише право на делотворни правни лек: „Свако коме су повређена права и слободе предвиђени у овој Конвенцији има право на делотворан правни лек пред националним властима, без обзира јесу ли повреду извршила лица која су поступала у службеном својству.”
6. The Universal Declaration of Human Rights, Adopted by UN General Assembly Resolution 217A (III) of 10 December 1948.
7. Јовановић, С. Уставно право, Београд, 1924, стр. 448.
8. Тинтић, Н. „Социјално право и социјална сигурност“, Годишњак Правног факултета у Бања Луци, 1977, стр. 233.
9. Jonathan M. Friedman, “Intelligence Agencies, Law Enforcement, and the Prosecution Team,” 16 Yale Law and Policy Review 331 (1998)

Злоупотреба подношење кривичних

СЛАВИЦА ЦРВЕНИ БУБЊЕВИЋ

тужилачки саветник,
Више јавно тужилаштво
у Панчеву

Правилником о управи у јавним тужилаштвима прописано је да свако ко има оправдан интерес и обрати се јавном тужилаштву за поступање у стварима за које је надлежно јавно тужилаштво, има право на подношење представке или притужбе за које је надлежно јавно тужилаштво, као и да о одлуци по представци или притужби буде обавештен. Представка је молба, притужба или други поднесак грађана или правних лица ради ефикасног остваривања и заштите својих права, док је притужба правно средство којим се обраћају грађани, правна лица, државни органи или органи аутономне покрајине и јединица локалне самоуправе јавном тужилаштву ради законитог и експедитивног решавања њихових захтева поводом поступања у предметима.

Међутим, на основу праксе тужилаштва и броја поднетих притужби и њихове садржине, поставља се питање да ли поједини грађани злоупотребљавају ово своје право предвиђено Правилником. Ово се пре свега односи на грађане који годинама

уназад подносе притужбе на рад сваког заменика или јавног тужиоца који поступа у њиховом предмету, а управо ти грађани имају на десетине или стотине предмета. Практика у тужилаштвима показује да се често дешава да управо исти грађани подносе представке и притужбе, те да се након разматрања о њиховој основаности, као и упућеном обавештењу подносиоцу о основаности притужбе, подноси нова притужба на рад тог тужиоца непосредном вишем тужиоцу, па се дешава да поједини грађани након подношења прве притужбе на рад заменика Основног јавног тужиоца, исцрпе до краја ово правно средство тако што подносе притужбе на сваку одлуку поводом њихове притужбе непосредном вишем тужилаштву, све до Републичког јавног тужилаштва. Додатни проблем представља и то што, такође, поједини грађани, истовремено исте притужбе на поступање појединог заменика у једном предмету поднесу свим надлежним институцијама од Основног, Вишег, Апелационог, Републичког

права на притужби и пријава

тужилаштва до Министарства за правосуђе и Агенције за борбу против корупције, те без обзира што надлежно тужилаштво донесе одлуку о основаности поднете притужбе и о томе обавести подносиоца, месецима након тога се том тужилаштву од стране других тужилаштва и институција достављају исте притужбе са налогом да се обавесте о основаности притужбе, као и да се подносилац обавести, а он је већ обавештен и одлука је већ по том питању донета, те се непотребно у већ формираном предмету улажу исте накнадно пристигле притужбе, уз обавештење свих органа који их накнадно доставе, а поставља се и питање да ли је исправно поступити по налогу да се подносилац поново обавештава, с обзиром да је исти већ обавештен и да надлежно тужилаштво остаје код већ донете одлуке.

Чланом 73 Правилника о управи у јавним тужилаштвима прописано је да јавни тужилац сачињава службену белешку у којој констатује да подносилац злоупотребљава право на подношење притужбе,

а да ће се сматрати да подносилац притужбе злоупотребљава право уколико притужба има претежно неразумну или увредљиву садржину или уколико подносилац учестало подноси притужбе исте или сличне садржине. Међутим, истим чланом је прописано да уколико је притужба неразумљива, јавни тужилац је дужан да подносиоцу притужбе укаже на неразумљивост и да га позове да уреди садржину притужбе у року од осам дана од дана притужбе, те уколико подносилац у предвиђеном року притужбу не уреди, јавни тужилац о томе сачињава службену белешку и обавештава подносиоца притужбе.

У складу са наведеним чланом тужилаштва позивају грађане да уреде своје притужбе писменим путем, у предвиђеном року, међутим често се дешавају ситуације да грађани приступе лично у тужилаштво код заменика или тужилачког помоћника код кога је у раду његова притужба, те да одбијају да уреде садржину исте, наводећи да је већ поднета притужба довољно разумљива, уз усмене увреде да су сви државни органи корумпи-

рани, као и поступајући заменик, без доставе доказа у прилогу своје тврдње, као и са одбијањем да напусте канцеларију у којој су приступили.

Такође, поједини грађани притужбу сматрају правним леком трећег степена, а све из разлога што је одредбом члана 51 Законика о кривичном поступку предвиђено да ако јавни тужилац одбаци кривичну пријаву, обустави истрагу или одустане од кривичног гоњења до потврђивања оптужнице, дужан је да у року од осам дана о томе обавести оштећеног и да га поучи да може да поднесе приговор непосредно вишем јавном тужиоцу, а да ће непосредно виши тужилац у року од 15 дана одбити или усвојити приговор решењем против којег није дозвољена жалба ни приговор. Код таквог стања ствари када непосредно више тужилаштво одбије приговор, првостепено решење постаје правноснажно и подносиоци приговора, немогућност новог правног лека и изјављивање приговора или жалбе у трећем степену виде једино у подношењу притужби на рад ту-

жилаштва које је решењем одбило приговор, тако да онда уколико је ову одлуку донео јавни тужилац, непосредно више јавно тужилаштво контролише донету одлуку.

Поставља се питање и да ли је тужилаштво дужно, уколико одлучи о неоснованости притужбе и обавести подносиоца о донетој одлуци, да поново разматра нове поднесене притужбе на рад истог заменика поводом исте правне ствари, односно истог предмета, уколико је притужба сличне садржине већ поднете притужбе о којој је донета одлука, и да ли је потребно подносиоца обавештавати о томе или само сачинити службену белешку да исти злоупотребљава своје право, јер је изванредно број притужби поднет управо из разлога што нису примили обавештење о својим новим поднетим притужбама исте или сличне садржине.

Такође, одређени број грађана учестало подноси кривичне пријаве против судија, јавних тужилаца и њихових заменика због кривичног дела кршење закона од стране судије, јавног тужиоца и његовог заменика из чл. 360 КЗ, а за које је надлежно Више јавно тужилаштво. Пракса показује да се често ове пријаве подносе када се исцрпу сви правни лекови и када пресуда постане правноснажна. У грађанско-правним односима ове пријаве подносе искључиво

лица којима је одбијен тужбени захтев или лица која су обавезани одлуком суда, на тај начин што је усвојен тужбени захтев, док у кривичном поступку овакве пријаве подносе лица која су осуђена. Међутим, одређени број пријава подноси се и у току самог поступка, када су тужилаштва у обавези да траже на увид предмет од поступајућег судије, како би се проверили наводи из пријаве, те је због тога у појединим предметима одложено суђење, а странке су имале додатне трошкове. У већини случајева Више јавно тужилаштво је донело решење којим се одбацује кривична пријава због непостојања основа сумње да је извршено наведено кривично дело, те је дата поука о праву на изјављивање приговора, због чега је Апелационо јавно тужилаштво тражило списе Вишег јавног тужилаштва на увид заједно са судским списима, који су поново прибављани од суда и на тај начин додатно поново одложена суђења. Напомињем да су поједине странке више пута у истим предметима подносили нове кривичне пријаве са истим или сличним наводима.

Посебан проблем представљају странке које до те мере злоупотребљавају своје право и успоравају рад тужилаштва јер подносе преко тридесет кривичних пријава истовремено против истог лица,

тако да имају свој лични уписник и поднете кривичне пријаве означавају са бројевима, те њихове кривичне пријаве истовремено поднете, између осталог, гласе бр. 4442, 4444, 4443, 4445, 4441, 4440, 4439, 4438, 4437, 4436, 4435, 4434, 4433, 4432, 4431, 4332, 4331, 4330, 4329, 4328, 4327, 4326, 4325, 4324, 4323, 4414, 4413, 4412, 4411, 4410, 4409, 4408, 4407 и бр. 5056, поднете против Вишег јавног тужиоца, затим бр. 4793, 4794, 4792, 4791, 4790, 4789, 4788, 4787, 4786, 4784, 4785 и 4783 против заменика Вишег јавног тужилаштва, или пак кривичне пријаве бр. 4574 и бр. 4575 поднете против заменика Апелационог јавног тужиоца у Београду. Све наведене кривичне пријаве појединог подносиоца су идентичне и без икаквог образложења, осим да се наводи да је донета незаконита одлука, њен број и датум. Имајући у виду да су све ове пријаве делегиране разним тужилаштвима у Србији, након одбачаја поднетих кривичних пријава, подносилац је на све одлуке поднео приговор Апелационом јавном тужилаштву, али је због превеликог броја пријава који тренутно износи преко 5.000, помешао Виша јавна тужилаштва којима је подносио, тако да приговор уместо Вишем јавном тужилаштву у Панчеву, изјави Вишем јавном тужилаштву у Београду или

Смедереву, након чега једно тужилаштво доставља другом приговору, а онда између осталог, док се списи комплетирају и са приговором доставе Апелационом јавном тужилаштву, прође рок од 15 дана, прописан законом за одлучивање по приговору.

Имајући у виду да кривично дело кршење закона од стране судије, јавног тужиоца и његовог заменика из чл. 360 КЗ спада у кривична дела са коруптивним елементом, према Обавезном упутству Републичког јавног тужиоца А бр. 194/10 од 16.10.2013.г., све одлуке доносе се у зборном саставу, на одржаном колегијуму, а у случају одбачаја, тужилаштво када је поднет приговор оштећеног након доношења решења непосредно вишег јавног тужиоца, обавештава Републичко јавно тужилаштво уз достављање решења поводом приговора, као и копије решења о одбачају, односно наредбе о обустави истраге, са разлосима за такву одлуку, док када није поднет приговор, доставља се копија решења по протеку рока из чл. 51 ст.2 ЗКП.

Међутим додатан проблем ствара то што тужилаштво након протекла рока за изјављивање приговора, обавести, у складу са Обавезним упутством, Републичко јавно тужилаштво, и то преко одељења за борбу

против корупције и прања новца Апелационог јавног тужилаштва, уз доставу фотокопије решења Вишег јавног тужилаштва о одбачају, због кривичног дела кршење закона од стране судије, јавног тужиоца и његовог заменика из чл. 360 КЗ, записника са колегијума Вишег јавног тужилаштва и фотокопије повратнице о достављању одлуке оштећеном, а онда након тога друго тужилаштво достави приговор тужилаштву које је донело решење, а који приговор је подносилац омашком због превеликог броја својих пријава доставио другом тужилаштву, те се ствара једна конфузија и тај приговор се са списима доставља Апелационом јавном тужилаштву на надлежност, па се након њихове одлуке и доставе њиховог решења, поново обавештава Републичко јавно тужилаштво, а складу са Обавезним упутством.

Након одлучивања о поднетим кривичним пријавама, изјављивању приговора, одлуке поводом њега и обавештавања Републичког јавног тужилаштва, подносе се притужбе, те се поново предмети врте у круг. Код таквог стања ствари поставља се питање како заштити тужилаштво од злоупотреба грађана на подношење притужби и кривичних пријава.

ПРОТОКОЛ БРОЈ 15

КОЈИМ СЕ МЕЊА КОНВЕНЦИЈА ЗА ЗАШТИТУ ЉУДСКИХ ПРАВА И ОСНОВНИХ СЛОБОДА

РАТИФИКОВАН 5.5.2015.

ЉУБА СЛИЈЕПЧЕВИЋ
Правосудна академија,
Нови Сад

Протокол 15 усвојен је од стране Комитета министара Савета Европе током 123. седнице одржане 16. маја 2013. године у Стразбуру. Протокол је 24. јуна 2013. године отворен за потписивање државама које су приступиле Европској конвенцији за заштиту људских права и основних слобода. Услов ступања на снагу Протокола је потврђивање од стране свих држава уговорница Конвенције, што се још увек није десило. Инструменти потврђивања, прихватања и одобрења Протокола 15 депонују се код Генералног секретара Савета Европе.

Република Србија је овај протокол потписала 13.12.2013. године, којим се мења Конвенција о заштити људских права и основних слобода, имајући у виду да је одредбом члана 6. став 1. у вези са чланом 7. Протокола утврђена обавеза потписивања за све стране уговорнице Конвенције за заштиту људских права и основних слобода. У Скупштини је ратификован 5.5.2015. године. У „Службеном гласнику РС – Међународни уговори”, бр. 10/2015, објављен је Закон о потврђивању Протокола

број 15 којим се мења Конвенција за заштиту људских права и основних слобода.

Циљ Протокола бр. 15 је оснаживање Европског суда правде, повећање ефикасности и ефективности рада Суда. Уставни основ за доношење Закона о потврђивању Протокола број 15 којим се мења Конвенција за заштиту људских права и основних слобода, садржан је у члану 99. став 1. тачка 4. Устава Републике Србије, којим се прописује да Скупштина потврђује међународне уговоре кад је законом предвиђена обавеза њиховог потврђивања. Протокол је сачињен како би се обезбедила основа за једноставнији и ефикаснији поступак пред Европским судом за људска права, као и да се измене и допуне одређене одредбе Конвенције са циљем њеног прилагођавања савременим потребама.

Потврђивањем Протокола повећаће се ефикасност у раду Европског суда за људска права. Ове измене за циљ имају већу ефикасност поступка, а нарочито ова која се односи на скраћење рока у ком ЕСЉП може узети предмет у поступак, јер истеком овог новог,

краћег рока ЕСЉП неће узети представку у разматрање.

Са овим изменама ЕСЉП је постао максимално ефикасан, али могло би се рећи на штету правде и правичности. Пре Протокола бр. 15 Конвенција гласи: „с тим да се представка не може одбацити по овом основу уколико случај није претходно с дужном пажњом размотрио домаћи суд”, а овим Протоколом се уводи новина да, у ситуацији када одлучи да одбаци представку јер подносилац није значајније оштећен, ЕСЉП неће улазити у питање дужне пажње домаћег суда.

Протокол 15 је резултат реформског процеса, везаног за конвенцијски систем и стварање услова за будућност и одрживост Европског суда за људска права, подстакнутог на Конференцијама на високом нивоу у Интерлакену, Измиру и Брајтону, а даље развијаног од стране политичких, извршних и регулаторних тела Савета Европе. Члан 4. Закона о потврђивању Протокола број 15 којим се мења Конвенција за заштиту људских права и основних слобода наводи да овај закон ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије – Међународни уговори”, што значи од 19. маја 2015. године. У пракси се он не примењује јер из самог Протокола бр. 15 произлази да „Протокол ступа на снагу првог дана по истеку три месеца од дана када све државе чланице изразе своју сагласност да буду везане протоколом.”

Што се тиче Преамбуле протокола, поред указивања на пут настанка овог протокола, посебно се истиче да протокол има за циљ да обезбеди да Европски суд за људска права задржи своју истакнуту улогу у заштити људских права у Европи.

У циљу одржавања ефективности Европског суда за људска права, Протокол 15 уноси следеће новине у Конвенцију:

– чланом 1, Протокола у Преамбулу Конвенције уноси се одредба која се односи на принцип субсидијарности – субсидијарност је принцип да се одлуке морају доносити на нивоу што ближе грађанима (principle of subsidiarity) и маргину слободне процене (margin of appreciation).

Принцип субсидијарности је корективне природе, јер подразумева правну могућност обраћања Европском суду за људска права тек након што се исцрпу сва правна средства на националном нивоу. То уједно значи и право сваке државе чланице да у складу са општим начелима међународног права, својим унутрашњим правним механизмима исправи сваку евентуалну повреду зајемчених права, односно да отклони свако одступање од обавезе испуњавања својих међународних обавеза, пре него буде подвргнута међународном поступку.

Маргина слободне процене даје одређену слободу државама чланицама у односу на начин на који ће имплементирати конвенцијске стандарде.

– чланом 2. Протокола 15 замењује се горња старосна граница кандидата за судије ЕСЉП, који на датум до којег је Парламентарна скупштина затражила листу кандидата мора имати мање од 65 година. Овим решењем би се смањила релативно велика флукуација судијског кадра, услед неиспуњења пуног мандата, због позне доби, и ојачала стабилност судијских структура унутар самог Европског суда за људска права. Сходно томе, укинута је старосни лимит од 70 година, као основ за престанак мандата, па је стога брисан став 2. члана 23. Конвенције који регулише ово питање. Ова измена учињена је са циљем подизања квалитета судијског кадра избором кандидата са већим искуством. Истовремено, она обезбеђује континуитет у обављању судијске функције, јер омогућава да судија који је напунио 70 година доврши свој деветогодишњи мандат. Додатни разлог за то је и чињеница да више није могуће истог кандидата изабрати два пута односно за два мандата.

– чланом 3. Протокола брисан је завршни текст члана 30. Конвенције који гласи: „изузев када се томе противи једна од странака у спору”. Чланом 3. Протокола се одузима право странака у спору да се успротиве одрицању надлежности већа у корист Великог већа. Ова мера има за циљ одржавање конзистентности судске праксе.

– у члану 4. Протокола измењен је један од услова за прихватљивост представки. Наиме, шестомесечни рок правним субјектима за

подношење представке из члана 35. став 1. Конвенције скраћен је на четири месеца. Аргумент за овакво скраћење је развој бржих комуникационих технологија, као и слична законска решења у државама чланицама.

– чланом 5. Протокола мења се члан 35. Конвенције, на начин да се уводи могућност одбацивања представке уколико случај није претходно с дужном пажњом размотрио домаћи суд. Циљ ове измене је да се да јачи ефекат и значај самом Суду.

– чланови 6. и 7. Протокола регулишу ступање на снагу Протокола. Протокол ступа на снагу првог дана по истеку три месеца од дана када све државе чланице изразе своју сагласност да буду везане протоколом. Дакле, потребно је да све државе изразе своју сагласност да буду везане Протоколом да би он ступио на снагу. До сада је то учинило 15 држава, што није довољно за његово ступање на снагу. Државе које су до сада изразиле своју сагласност да буду везане овим протоколом су Азербејџан, Чешка Република, Естонија, Финска, Немачка, Ирска, Лихтенштајн, Молдавија, Монако, Црна Гора, Норвешка, Сан Марино, Словачка, Уједињено Краљевство и Република Србија.

Посебна правила о ступању на снагу Протокола прописана су чланом 8 Протокола.

У погледу одредби у вези са уступањем надлежности Великом већу (ова одредба из члана 3. Протокола неће се примењивати на

случајеве у току, у којима је једна странка приговорила уступању надлежности Великом већу, пре ступања на снагу Протокола), као и у погледу одредбе о скраћивању рока за изјављивање представки са шест на четири месеца (ова одредба из члана 4. Протокола ступиће на снагу по протеклу рока од шест месеци од дана ступања на снагу; предметна одредба неће се примењивати у погледу представки о којима је одлука о прихватљивости представке, у смислу члана 35. став 1. Конвенције, донета пре датума ступања на снагу ове одредбе). Све друге одредбе овог Протокола примењују се од дана ступања на снагу, у складу са одредбама члана 7.

– члан 9. Протокола наводи да Генерални секретар Савета Европе обавештава све државе чланице Савета Европе и остале Високе стране уговорнице Конвенције о:

- а. сваком потпису;
- б. депоновању инструмента ратификације, прихватања или одобравања;
- в. датуму ступања на снагу овог протокола у складу са чланом 7;
- г. сваком другом акту, обавештењу или саопштењу у вези са овим протоколом.

Дакле, скраћен је рок за подношење представке ЕСЈП, након исцрпљивања домаћих правних лекова и доношења правоснажне одлуке по предмету представке, док је случај када суд проглашава неприхватљивом појединачну представку поједностављен, обзиром да се брисањем горе наведе-

них речи, практично предвиђа, да, у ситуацији када одлучи да одбаци представку јер подносилац није значајније оштећен, ЕСЈП неће улазити у питање дужне пажње домаћег суда.

Одредбе о скраћивању рока за подношење представке ступају на снагу шест месеци након ступања Протокола 15 на снагу и не примењују се на оне представке за које је донета коначна одлука у смислу члана 35. став 1. Конвенције (о прихватљивости представке), пре него што су ступиле на снагу ове одредбе.

Република Србија ратификовала је овај Протокол и сврстала се у групу земаља која подржава реформисање суда у циљу његове веће ефикасности, али то још не значи да је тиме овај Протокол ступио на снагу јер спремност да буде везана њиме још није исказала ни трећина земаља чланица Савета Европе, а за његово ступање на снагу потребно је да све чланице Савета Европе изразе своју спремност да га прихвате.

За подносиоце представки ЕЦХР-у је рок од шест месеци и даље актуелан, јер ће одредба из члана 4. Протокола, којом се уводи рок од четири месеца за подношење представки Стразбуру, ступити на снагу првог дана у месецу који наступа по протеклу периода од три месеца од дана када су све Високе стране уговорнице Конвенције изразиле свој пристанак да их овај протокол обавезује, а за сада овај датум још није извршен.

Судијски и тужилачки помоћници

У УПОРЕДНОПРАВНОЈ ПРАКСИ

КАТАРИНА ЈАКОВЉЕВИЋ
координатор пројектних активности УТС

Положај судијских и тужилачких помоћника код нас регулисан је Законом о уређењу судова, Законом о јавном тужилаштву и Законом о државним службеницима. И једна и друга група помоћника обавља исте послове, помажу судији односно тужиоцу, израђују нацрте правних аката, проучавају правна питања, правну литературу и праксу. Што се тиче њихових звања, и једни и други након положеног правосудног испита најпре стичу звање сарадника, а после најмање две године искуства могу стећи звање вишег тужилачког, односно судијског сарадника. Звање саветника стећи ће онај кандидат који испуњава услове за заменика вишег јавног тужиоца, односно за судију вишег суда.

Осим помоћника, ту су и приправници који се примају након завршеног правног факултета и када испуњавају опште услове за рад у државним органима. Приправници се у радни однос примају на три године. Приправнике не треба мешати са волонтерима који се након завршеног правног факултета могу примити на обуку у суд или тужи-

лаштво, али без заснивања радног односа, и то ради стицања радног искуства и услова за полагање правосудног испита.¹

Посматрано са аспекта упоредноправних решења у Европи која се тичу положаја и улоге судијских и тужилачких помоћника, може се констатовати да је пракса хетерогена и да не можемо дати једну заједничку дефиницију правосудних помоћника. Најважнија дистинкција јесте улога помоћника у различитим правосудним системима. Са једне стране су државе где је примарна улога помоћника само да повећају ефикасност рада суда, односно тужилаштва (Холандија, Литванија, Чешка), а са друге стране су земље где се помоћници обучавају како би једног дана и сами постали судије, односно тужиоци (Пољска, Немачка). Србија, свакако спада међу другу групу земаља, а оно што се овде јавља као проблем јесу трошкови уложени у тренинг и обуку помоћника. Након обуке, неки од њих неће желети да постану судије или тужиоци, а

¹ Чл. 119-126, Закон о јавном тужилаштву; чл. 58-69, Закон о уређењу судова.

време, напор и новац су ипак утрошени.

Немачки модел, на пример, предвиђа постојање „rechtsreferendar-a”, правосудних помоћника који се налазе на обуци у неком од судова или тужилаштва. Ова обука у Немачкој представља једну од фаза обавезног правничког образовања. Закон налаже да је неопходно провести две године у суду, односно тужилаштву, да би неко постао судија, тужилац или адвокат. Обука је обавезна, па држава сама обезбеђује и распоређује кандидате по различитим судовима, односно тужилаштвима. Њихове дужности јасно су дефинисане немачким законима, па тако помоћници помажу рад судија и тужилаца, припремају случајеве, истражују праксу и правна питања, састављају нацрте одлука, а уколико судија дозволи, уз његово присуство могу чак и водити суђење. Рад им оцењују и вреднују судије, односно тужиоци којима и пружају помоћ. Ове помоћнике не треба мешати са млађим судијама који имају 5 до 10 година искуства и који помажу у раду судијама Уставног и Федералног суда у Немачкој.

Као највећа предност немачког модела истицана је чињеница да након завршеног правног факултета, обавезна обука у суду или тужилаштву за све, представља значајан корак ка стварању унификованог правничког образовања за све правничке професије. Током обуке, помоћници заиста стичу широко и опште правничко образовање које им омогућава да прате токове и кретања модерног правосуђа.² Са друге стране,

2 Заједнички пројекат ЕУ, Савета Европе и Републике Турске „Јачање система

највећа мана немачког модела јесу трошкови утрошени за обуку помоћника који након завршене обуке не желе да остане у суду или тужилаштву.

Литванија је недавно спровела експеримент у коме је сваком судији апелационог суда доделила по два помоћника, јер се дошло до сазнања да када судија ради са помоћником, ефикасност је иста као када раде двојица судија. Експеримент се показао веома успешним у Литванији, где је улога помоћника првенствено повећање ефикасности рада суда, па је могуће да дође и до значајног пораста броја помоћника. За Литванију је велики отпор судија према помоћницима, јер су свој рад сматрали ексклузивним, али данас се помоћници сматрају најбољим начином за подизање ефикасности. Удружење судијских помоћника у Литванији се пак жали на то што у свом раду немају готово никакву независност од судија којима су додељени.

Узрок разликовања у перцепцији улоге судијских, односно тужилачких помоћника, јесте пре свега улога и положај судија, односно тужилаца у различитим земљама. У неким државама, судија, односно тужилац ради скоро сав посао „сам”, односно ти послови су ексклузивно резервисани само за њих, а помоћ пружана судијама у овим земљама је искључиво техничке природе. У другим земљама, професионална помоћ је од изузетне важности и састоји се од истраживања аката, праксе,

управљања судом у Турској”, https://www.coe.int/t/DGHL/COOPERATION/SEPEJ/cooperation/Turkey_JPCOMASYT/Exploratory_study_marco_fabri_en.pdf

састављања нацрта мишљења, одлука.

Последица различитих перспектива има утицај и на сам избор помоћника. Уз претпоставку да ће судијски, односно тужилачки помоћник на крају постати и сам судија, односно тужилац, иде и доста формалнији и строжи процес. На пример, у Пољској, да би били квалификовани да постанете судијски, односно тужилачки помоћник, неопходно је да завршите двогодишњу Националну школу за судије и тужиоце. Док, на пример, у Чешкој, председник суда може да запосли као помоћника, на предлог судије, односно тужиоца, било које лице које има завршен правни факултет.

У неколико држава Европе последњих година акценат је стављен на то да се за судије чешће постављају људи који не раде у судовима, већ се баве адвокатуром или су професори, а све у циљу да суд не постане превише затворен систем. Судијски помоћници би тако пре свега пружали техничку подршку судијама, а мање би се новца трошило на њихову обуку за будуће судије. На овај начин посао судија и тужилаца не би био резервисан само за помоћнике. Са друге стране, многи студенти који дипломирају на правном факултету, постали би мање заинтересовани за посао помоћника. Као алтернативно решење јавља се могућност да се помоћницима омогући једна општија обука, како би касније могли да се остваре и у другим правничким професијама, а не само у судијској и тужилачкој.

Упоредноправно посматрајући, јавља се још разлика у перцепцији улоге и положаја помоћ-

ника, а то је питање да ли помоћници раде и помажу само једном судији, односно тужиоцу, или не. У Чешкој, Литванији и Немачкој, помоћник је додељен одређеном судији, односно тужиоцу. Чешка иде корак даље, прописујући да када престане мандат одговарајућем судији, односно тужиоцу, и његов помоћник мора да оде. Са друге стране су оне државе у којима се помоћници не додељују само одређеном судији односно тужиоцу, али и у њима постоје различита одељења где помоћници могу да раде (на пример, кривична и парнична).

У Холандији се развила пракса да се судијски и тужилачки помоћници постављају да раде у тимовима како би се пре свега омогућила ужа специјализација, а са друге стране ублажава се критика претходног система у коме један помоћник ради искључиво за једног судију и на тај начин поприма специфичне навике и преференције дотичног судије. Ипак, ова пракса није уродила плодом у Литванији, где је систем један судија један помоћник одлично функционисао, а сада се појављују озбиљни приговори на рад помоћника у тимовима.

Оно што је свакако заједничко свим помоћницима јесу послови које обављају: припрема случајева и нацрта одлука. У Литванији, на пример, они немају никакву независност и свака њихова одлука је подвргнута одобрењу судије, односно тужиоца.

Што се тиче вредновања њиховог рада, ту налазимо више заједничких црта, јер се рад у скоро свим земљама Европе вреднује на годишњем нивоу. Разлика је једино

у лицу које вреднује. Док у земљама у којима је помоћник додељен одређеном судији, односно тужиоцу, вредновање врши дотични судија, односно тужилац, у другим земљама, вредновање врши шеф одељења на основу оцена које даје сваки судија, односно тужилац одељења.

Ако сумирамо упоредноправну праксу и решења у Европи, можемо да приметимо да постоје два система правосудних помоћника. Први, где се судије и тужиоци заиста ослањају на рад помоћника, и други, где је улога помоћника веома ограничена пре свега због чињенице да се тужилачки и судијски послови сматрају ексклузивним. Ово разликовање настаје као последица различите перцепције улога које помоћници имају. С једне стране, помоћници се посматрају као будући тужиоци и судије, с друге стране запошљавају се првенствено како би повећали ефикасност суда обављајући техничке и лакше послове које им судије или тужиоци додељују. Као трећа дистинкција јавља се решење у коме помоћници раде у тимовима и на тај начин се уже специјализују, или раде искључиво за једног судију или тужиоца.³

У правосуђу наше земље, несумњив је значај и допринос судијских и тужилачких помоћника чије вештине представљају вредан ресурс правосудног сектора. Функционална анализа правосуђа у Србији из 2014. говори о томе да је неопходно да наш правосудни

3 Заједнички пројекат ЕУ, Савета Европе и Републике Турске „Јачање система управљања судом у Турској” https://www.coe.int/t/DGHL/COOPERATION/СЕРЕJ/cooperation/Turkey_JPCOMASYT/Exploratory_study_marco_fabri_en.pdf

систем створи привлачан и одржив развој каријере за помоћнике који бележе висок учинак, како би се унапредиле кључне менаџерске позиције у судовима. Функционална анализа говори и о акутној потреби за обуком и изградњом капацитета. Обука и додатна квалификација помоћницима је неопходна како би се ускладили са тежњама модерног правосуђа. Судијски и тужилачки помоћници нарочито дају важан допринос учинку сектора правосуђа и заслужују посебну пажњу у оквиру реформи људских ресурса. Они тренутно не пролазе никакву формалну обуку, а постоји мали број механизма за њихову објективну евалуацију и унапређење. Ипак, они пружају кључну подршку судијама и јавним тужиоцима. Многи помоћници теже да обављају ту своју улогу само привремено, и сматрају своју тренутну улогу ‘одскачком даском’ за каријеру судије или тужиоца. Овакве тежње су нереалне у систему који већ има превелики број судија.⁴

Положај судијских и тужилачких помоћника мора се знатно побољшати, не само у финансијском смислу, већ и са становишта бољег формалног вредновања њиховог рада. Такође, не сме се поново дозволити могућност да помоћници буду дискриминисани у односу на полазнике Правосудне академије.⁵

4 Мултидонаторски поверенички фонд за подршку сектора правосуђа у Србији, Светска банка, 2014- Функционална анализа правосуђа у Србији, <http://www.vk.sud.rs/sites/default/files/attachments/Funkcionalna%20analiza%20pravosuda%20u%20Srbiji.pdf>

5 Чланак из дневног листа „Политика” о судијским и тужилачким помоћницима, <http://www.politika.rs/scc/clanak/330500/Armija-pomocnika-radi-za-sudije-i-tuzioce>

IN MEMORIAM

Радољуб Нешковић

1959–2016

11. марта 2016. године преминуо је наш колега и велики пријатељ, Радољуб Нешковић, председник Надзорног одбора Удружења јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије.

Радољуб Нешковић је рођен 17.02.1959. године у Бруснику, Општина Ивањица. Основну школу „Недељко Кошанин” је завршио у селу Девићи, гимназију у Ивањици, а Правни факултет у Београду. Радни однос заснива 1987. године као приправник у тада Општинском јавном тужилаштву у Ивањици, а потом и као стручни сарадник у истом тужилаштву. За заменика јавног тужиоца у Општинском јавном тужилаштву у Ивањици изабран је 1989. године, а за јавног тужиоца овог тужилаштва 30.12.1995. године. Од 2010. до 2013. године био је носилац јавнотужилачке функције, заменик јавног тужиоца у Основном јавном тужилаштву у Пожеги, а од 01.01.2014. биран је за заменика Основног јавног тужилаштва у Чачку, Одељење у Ивањици, чији је био руководилац.

Његова приврженост и оданост јавнотужилачкој организацији била је посебно изражена у раду Удружења јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Републике Србије, чији је био члан од његовог оснивања. Од 2006. године, када је формиран Надзорни одбор као орган, Радољуб је постао члан а потом и председник Надзорног одбора, коју функцију је имао све до 2016. године.

Отац је троје деце: Јелене, Дуње и Јанка.

Довиђења, добри наш пријатељу,

Сада кад понестају речи, а туга намеће мноштво неодговорених питања и исказује дилеме у погледу смисла и бесмисла живота, његовог почетка и краја, питања да ли је рођење почетак и крај, извориште или исходиште нашег битисања, где ће та добра душа, да ли је дух бесмртан, а материја неуништива...

Као што си знао да одговориш на наша раније постављена питања и разрешиш многе дилеме, тако и сад дајеш одговор и поручујеш немо, твоја душа је бесмртна, а дух жив...

Неко мудар је давно рекао да човек живи онолико дуго колико је добра за живота посејао и пријатеља стекао, а ти си то остварио и живео не живот једног човека, већ живот свих нас које си дотакао својом добротом, ведрином, пожртвованошћу и несебичношћу, удахнувши нам своју бесмртност јер животни круг се наставља, он не умире и не сме да умре.

Твој живот је имао своју сврху на овој малој планети званој Земља, то си нам свакодневно показивао својом истрајношћу суочавајући се са великим проблемима, злом, болом, а памтећи и испољавајући само лепоту, ведрину, доброту и љубав. Чинио си радост сваком дану, чинио све да свима око тебе буде боље, лепше, онако како си желео себи и најмилијима, па и више...

Поклон од тебе нама, је сећање на твоје присуство и пријатељство. Дао си нам доказ људске победе у вечитом стварању, привременом нестајању – космичкој непролазности и вечној борби и победи добра.

Па зато, драги наш пријатељу довиђења.

Некада давно се велики Мајаковски, искористивши стихове песама Јесењина, опростио од њега, а које сада ми посвећујемо теби...

„Довиђења, драги, довиђења
Ти ми, пријатељу, једном беше све,
Уручен растанак без нашег хтења
Обећава и састанак зар не?

Довиђења, пријатељу, довиђења
Без руке, без слова,
Немој да ти бол обрве повије.

Мало је весеља на нашој планети.
Нека нас будућност са радошћу веже.
У овом животу није тешко мрети.
Изградити живот – далеко је теже.“

А што си ти, драги друже, остварио са својом супругом, децом, рођеним и још нерођеним наследницима, и зато све што си учинио за нас, сада на крају, односно на почетку бескраја, нека ти је вечна слава.

Ивањица, субота, 12.3.2016. године

NORWEGIAN EMBASSY

www.uts.org.rs